

A detailed historical map of the Warmia and Mazuria region, showing various towns, rivers, and geographical features. The map is rendered in a sepia tone with white text overlaid. The title 'Katalog grodzisk Warmii i Mazur' is prominently displayed in the upper left, with the editor's name 'pod redakcją Rafała Soleckiego' below it. The map includes numerous place names such as 'HUNTAW', 'N A', 'Lichtenhagn', 'Fuchspe', 'Vderwangen', 'Feslaw', 'Frischung Au.', 'Almen', 'Trisal. tigg', 'Mulha usn', 'Kruckn', 'Lampas. ken', 'Pilsen A', 'Dossen', 'P. Eylaw', 'Rode', 'Arnstein', 'Wildenhof', 'Beisleiten', 'Galeien', 'Stegen', 'Eichholtz', 'Buchholtz', 'Lanzberg', 'Eichorn', 'Leyste', 'Plautten', 'Hanschagn', 'Schwolmen', 'Melsack R', 'Lichtenaw', 'g. Glanden', 'Romerswolt', 'Heynerkaw', 'Frawend.', 'Runaw', 'Kackenhaus', 'Mingene', 'Peterwalt M', 'Heilsberg', 'Open', 'Schmaleien', 'Plancken', 'Arnsdorf', and 'Schulden'.

Katalog grodzisk Warmii i Mazur

pod redakcją
Rafała Soleckiego

Tom 3

Katalog grodzisk Warmii i Mazur

Tom 3

Instytut Archeologii
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Katalog grodzisk Warmii i Mazur

pod redakcją Rafała Soleckiego

Tom 3

Autorzy
Anna Lejzerowicz, Bartosz Nowacki, Kamil Rabięga,
Daniel Skoczylas, Rafał Solecki, Dariusz Wach,
Fabian Welc, Katarzyna Zdeb, Magdalena Żurek

Warszawa 2022

Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Część 2. Warmia Wschodnia i Natangia Tom 3

Publikacja recenzowana do druku przez
dr. Arkadiusza Koperkiewicza
i dr. Marka Jagodzińskiego

Redakcja: Rafał Solecki
Projekt książki: Bartłomiej Gruszka
Skład: Rafał Solecki
Korekty: Bartosz Nowacki
Projekt okładki: Rafał Solecki

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego,
Warszawa 2022

ISBN 978-83-8281-287-9 (wersja drukowana)
ISBN 978-83-8281-199-5 (wersja elektroniczna)

Publikacja naukowa finansowana w ramach programu
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą
„Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2018–2023,
nr projektu 11H 18 0117 86, kwota finansowania 1 346 853 zł

**NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI**

Wydawnictwo:
Wydawnictwo Naukowe
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ul. Dewajtis 5, domek nr 2
01-815 Warszawa
+48 22 561 89 23 (wew. 323)
wydawnictwo@uksw.edu.pl

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie.....	7
GMINA OSTRÓDA	
Ornowo, st. 3.....	9
Wysoka Wieś, st. 7.....	47
Wysoka Wieś, st. 8.....	55
Wysoka Wieś, st. 9.....	65
GMINA MIŁOMŁYN	
Winiec, st. 2.....	99
GMINA MORĄG	
Słonecznik, st. 1.....	133
Wenecja, st. 2.....	145
GMINA ZALEWO	
Boreczno, st. 4.....	185
Boreczno, st. 8.....	191
GMINA WILCZĘTA	
Gładysze, st. 1.....	215
Gładysze, st. 3.....	245
GMINA GÓROWO ŁAWECKIE	
Piasty Wielkie, st. 3.....	259
Wiewiórki, st. 1.....	273
Augamy, st. 1.....	291
Wokiele, st. 1.....	339
Woryny, st. 1.....	363
WERYFIKACJE NEGATYWNE	
Nowa Wieś Ławecka, st. 1, gm. Górowo Ławeckie.....	389
Zielenica, st. 15, gm. Górowo Ławeckie.....	397
Piaseczno, st. 1, gm. Górowo Ławeckie.....	407
Zamkowa Góra w Leśnictwie Orsy, gm. Górowo Ławeckie.....	415
Wykaz cytowanej literatury.....	426

Piasty Wielkie, st. 3

Gmina Górowo Iławeckie

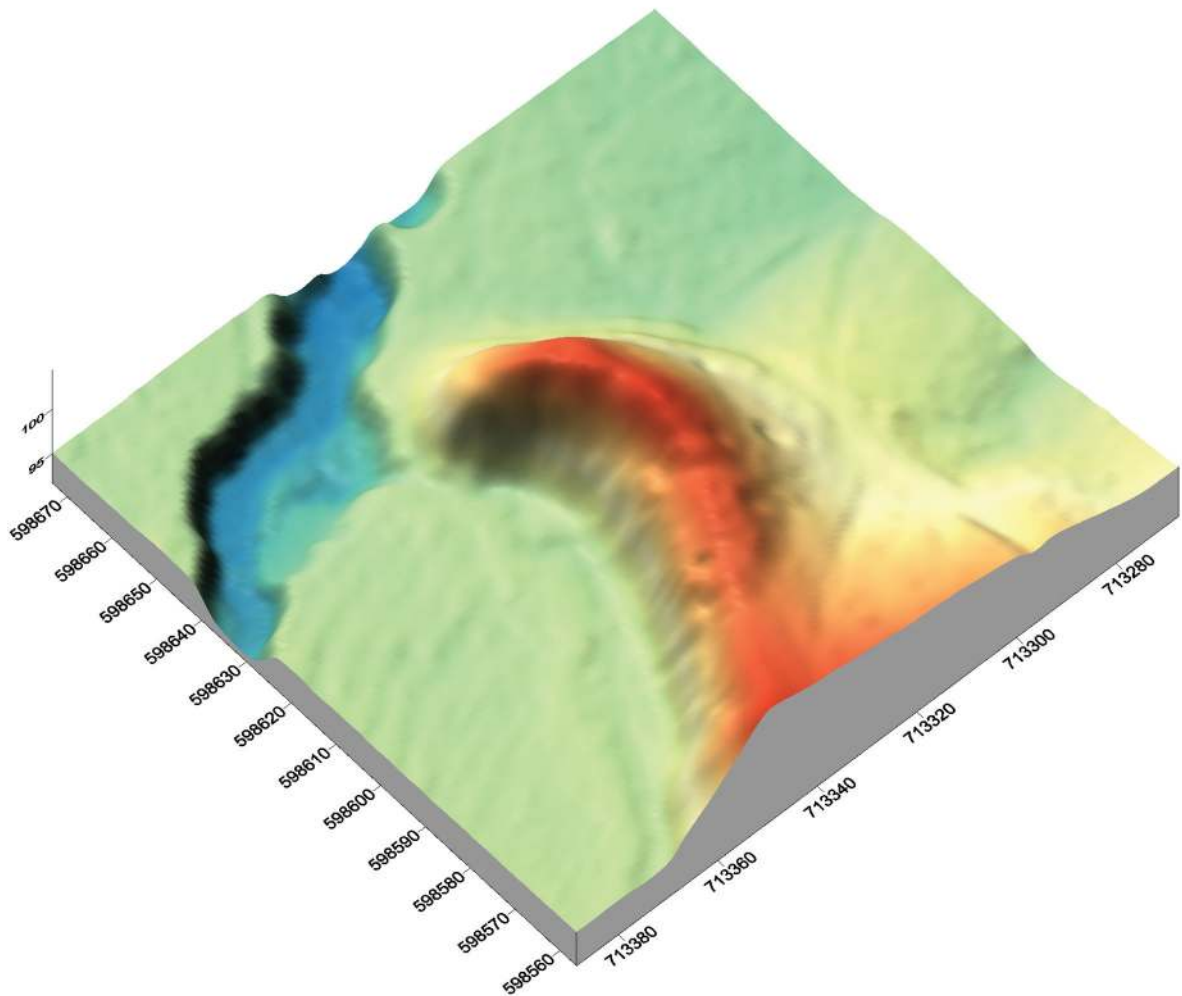
Powiat bartoszycki

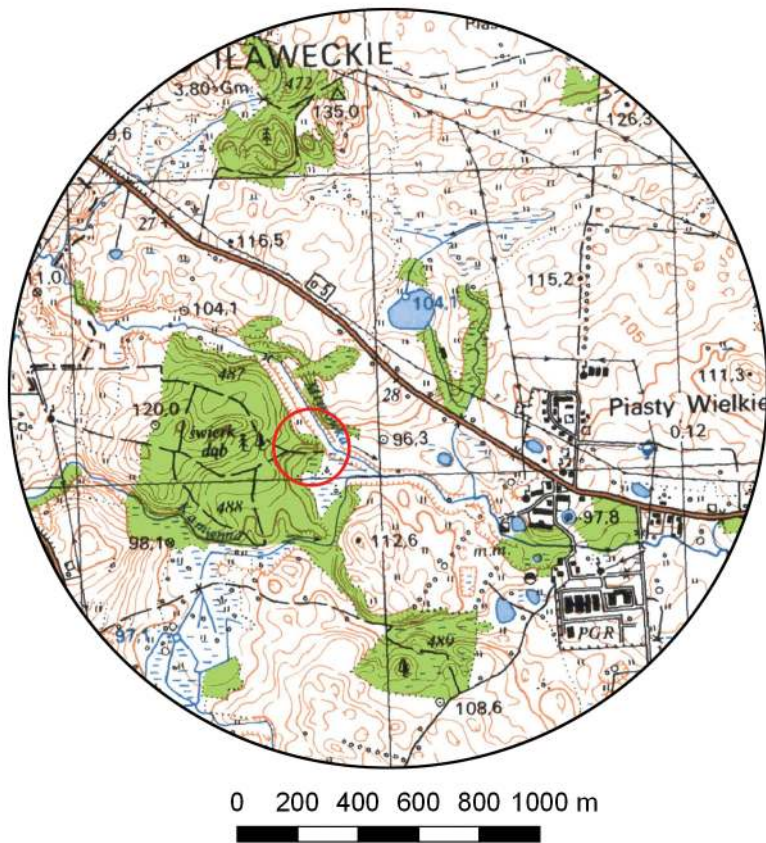
AZP 13-61/10

Współrzędne geograficzne:

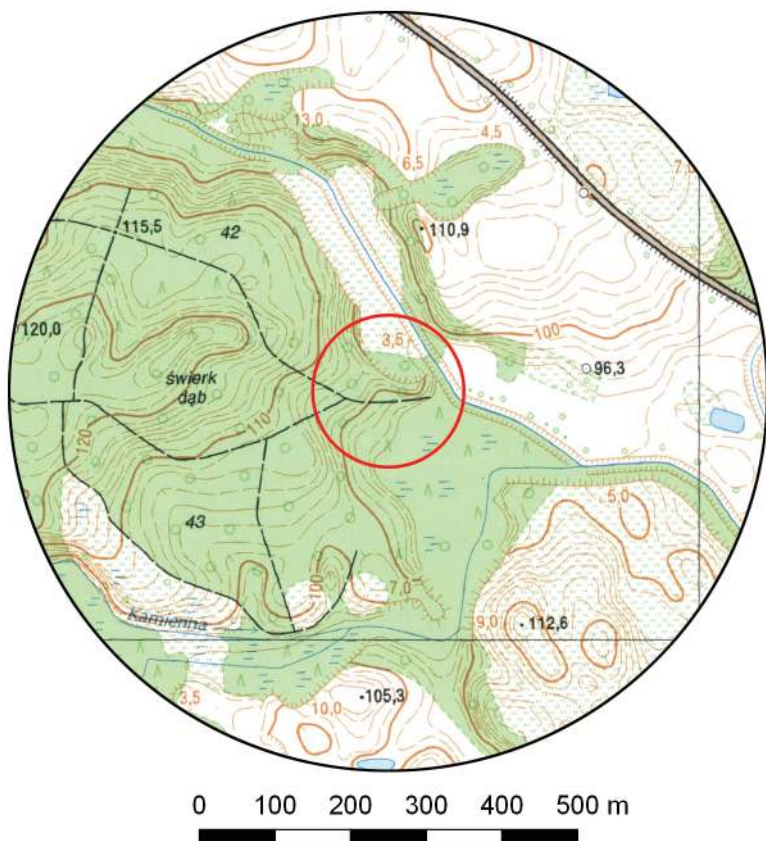
N 54° 16' 28''

E 20° 30' 54''

Ryc. 1. Grodzisko w Piastach Wielkich, st. 3 na mapie w skali 1:25 000 (na podstawie materiałów GUGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 2. Grodzisko w Piastach Wielkich, st. 3 na mapie w skali 1:10 000 (na podstawie materiałów GUGiK, oprac. R. Solecki)

POŁOŻENIE GRODZISKA I JEGO FORMA

RAFAŁ SOLECKI

Grodzisko w Piastach Wielkich (niem. *Groß Peisten*), st. 3 nie było do tej pory zewidencjonowane w ramach projektu Archeologiczne Zdjęcie Polski. Zostało rozpoznane po raz pierwszy podczas weryfikacji realizowanych w ramach projektu NPRH *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Część II. Warmia Wschodnia i Natangia*. Być może jednak to o tym stanowisku wspomina Emil Hollack w swej pracy z 1908 roku, przypisując je do wsi Zielenica (niem. *Grünwalde*). Sam opis położenia stanowiska jest niejednoznaczny, ale na mapie wskazane jest stanowisko położone pomiędzy Piastami Wielkimi a Zielenicą (ryc. 3)¹. W obu tych miejscowościach poświadczane są także liczne stanowiska datowane na epokę brązu i wczesną epokę żelaza².

Grodzisko położone jest w odległości około 800 m na zachód od wsi. Zajmuje wysoki, wyeksponowany cypel, znajdujący się w widłach rzeki Górowskiej Młynówki i Kamiennej. Na mapie z 1887 roku (ryc. 4)³ bezpośrednio na południe od stanowiska znajduje się przeprawa przez rzekę Młynówkę (niem.

Mühlen Flässchen), tuż powyżej stawu młyńskiego (niem. *Mühlen T., Mühlen Teich*)⁴. Droga prowadząca do tej przeprawy jest widoczna do dziś.

Piasty Wielkie są poświadczane w źródłach od początku XV wieku. Po raz pierwszy ich nazwa, pisana jako *Grose/Große Paistio*, pojawia się w dokumencie z 1414 roku⁵, który jest spisem strat wojennych po wojnie polsko-krzyżackiej. Młyn we wsi wzmiankowany jest już w 1437 roku⁶. Od około XVI wieku wieś zaczęła rozwijać się pod zarządem rodu Kreytzen, by z czasem stać się główną włością tegoż rodu⁷.

Stanowisko jest porośnięte rzadkim lasem mieszanym z dominującymi gatunkami liściastymi. Zachowane jest w formie szczątkowej. Obecnie zajmuje cypel długości około 45 m i szerokości do 5 m (ryc. 5), który jest odcięty od wysoczyzny przez niemal niewidoczną w terenie fosę i silnie zerodowany wał (ryc. 6–7). Pierwotnie cypel był najpewniej szerszy, ale uległ zniszczeniu w wyniku podmywania go przez rzekę. Proces obsuwania się stoków trwa do dziś, co jest wyjątkowo dobrze widoczne od strony północnego stoku. Rekonstrukcja oryginalnej formy grodziska jest niemożliwa.

¹ Hollack 1908: 52–53.

² Ł. Okulicz 1970: 185–186, 200.

³ *Topographische Karte 1:25 000 (Meßtischblatt)*, karta *Gr. Peisten* (1789), z 1887 r.

⁴ Leyding 1987: 26.

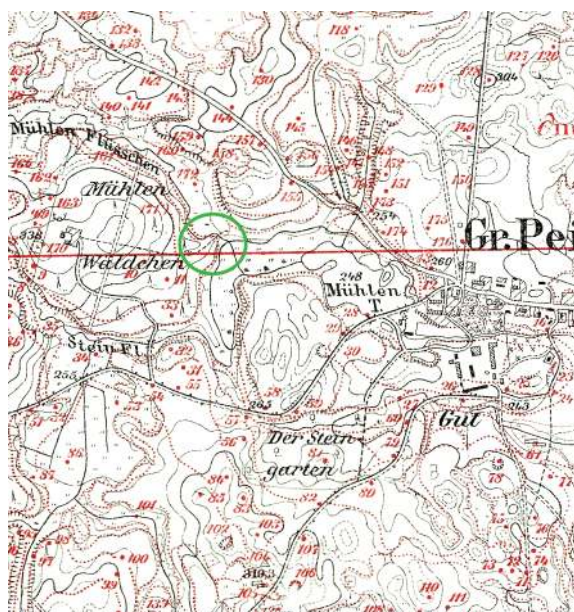
⁵ Petraszko i Wakar 1987b: 317–318; Thielen 1958: 39 (dokument 147), 43 (dokument 155).

⁶ Kubicki 2012: 492 (+ pozycja 351 w katalogu).

⁷ Petraszko i Wakar 1987b: 251.

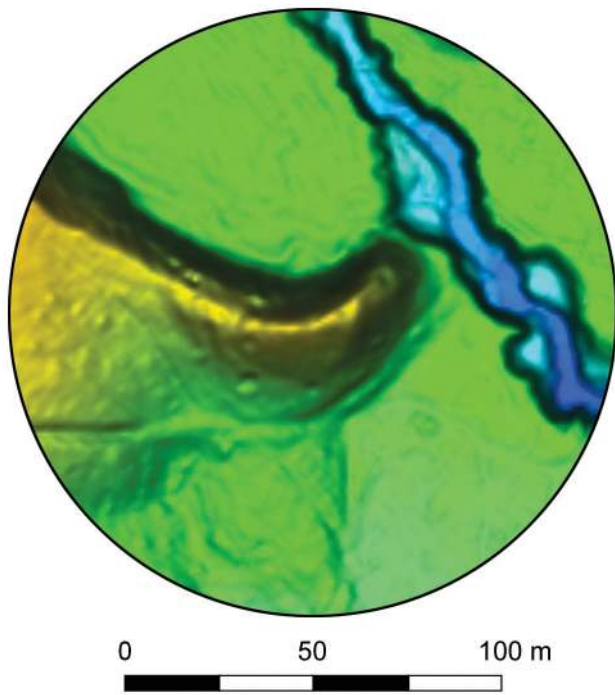

Ryc. 3. Fragment mapy autorstwa E. Hollacka z zaznaczonym grodziskiem pomiędzy wsiami Piasty Wielkie (*Gr Peisten*) i Zielenica (*Grünwalde*) (źródło: www.maps.mapywig.org)

Ryc. 4. Grodzisko w Piastach Wielkich, st. 3 na mapie *Topographische Karte (Meßtischblatt) 1:25 000*, karta *Gr. Peisten* (1789), z 1887 r. (źródło: www.maps.mapywig.org)

Ryc. 5. Grodzisko w Piastach Wielkich, st. 3 na zobrazowaniu ALS (na podstawie materiałów GUGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 6. Piasty Wielkie, st. 3. Widok od strony zachodniej na wejście na cypl z fosą i wałem (fot. R. Solecki)

Ryc. 7. Piasty Wielkie, st. 3. Widok od strony zachodniej, z linii umocnień, na koniec cypla (fot. R. Solecki)

ŚRODOWISKO FIZYCZNOGEOGRAFICZNE

RAFAŁ SOLECKI

Według podziału fizycznogeograficznego Polski Jerzego Kondrackiego, grodzisko w Piastach Wielkich, st. 3 znajduje się w mezoregionie Wzniesienia Górowskie⁸.

Według *Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski* w skali 1:50 000 (arkusz Wojciechy)⁹ stanowisko jest położone na krawędzi wyniesienia, którego najmłodszą jednostką są plejstocenijskie gliny zwałowe powstałe w stadiale górnym zlodowacenia Wisły (ryc. 8). Według *Mapy Geologicznej Polski* w skali 1:200 000 stanowisko jest położone na glinach zwałowych, miejscami glinach zwałowych z facją ilastą, powstałych w trakcie fazy pomorskiej stadiału głównego zlodowacenia północnopolskiego. Według *Mapy Geologicznej Polski* w skali 1:500 000 stanowisko położone jest

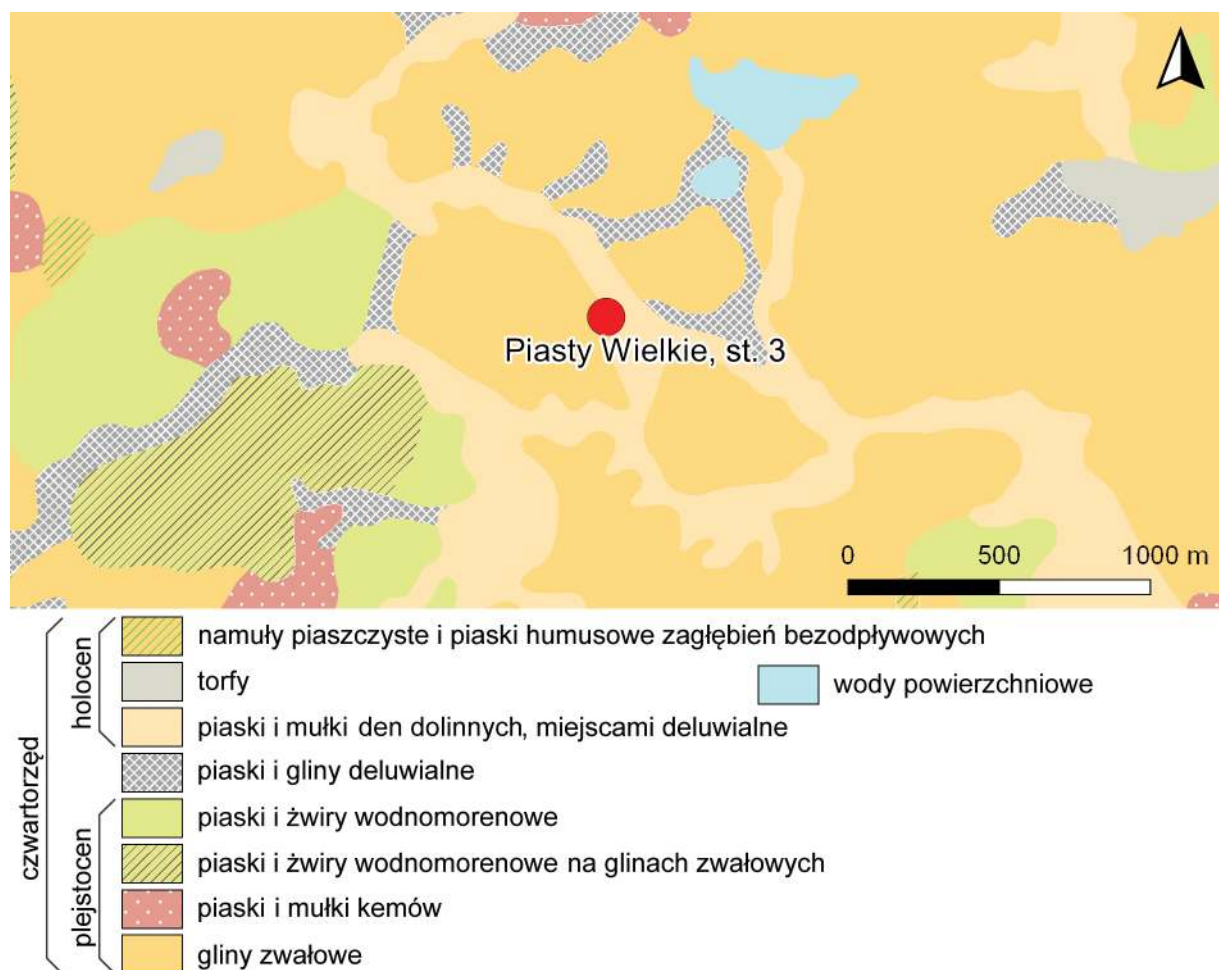
⁸ Kondracki 2002: 100–102.

⁹ Giemza 2015b.

na piaskach i żwirach sandrowych powstałych w trakcie zlodowacenia północnopolskiego.

Pod względem geologicznym stanowisko znajduje się w granicach syneklizy perybałtyckiej platformy wschodnioeuropejskiej. Położone jest na wschodnim stoku wypiętrzenia Wzniesień Górowskich, które w tym miejscu są porożcinane przez niewielkie doliny utworzone przez spływające wody. W strefie tej występują także lokalne obniżenia terenu oraz formy szczelinowe, w których kumulowały się ropy, mułki i piaski. Często są także moreny martwego lodu i kemy. Wyniesienie, na którego krawędzi znajduje się stanowisko, należy interpretować jako kem. Formy kemo- we występują dość licznie w pasie pomiędzy Zielenicą a Worynami. Mają zazwyczaj lekko wydłużony kształt, lekko nachylone zbocza, powierzchnię około 1 km² i wysokość ponad 15 m. Tworzą je mułki i piaski przykryte cienkimi płaszczami gliny¹⁰.

¹⁰ Giemza 2015b: 10–32.

Ryc. 8. Wycinek arkusza *Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski* z zaznaczonym stanowiskiem w Piastach Wielkich, st. 3 (źródło:

www.cbdgmapa.pgi.gov.pl/arcgis/services/kartografia/smgp50k/MapServer/WMServer, oprac. R. Solecki)

BADANIA ARCHEOLOGICZNE

RAFAŁ SOLECKI

Przebieg badań terenowych

Początkowo obszar do rozpoznania archeologicznego wytypowano na podstawie obrazowania danych wysokościowych uzyskanych z wykorzystaniem technologii ALS. Widoczny na nich był wąski cypel wchodzący od południa w dolinę rzeki Młynówka. Od wysokości był on odcięty za pomocą formy, którą wstępnie zinterpretowano jako sucha fosa.

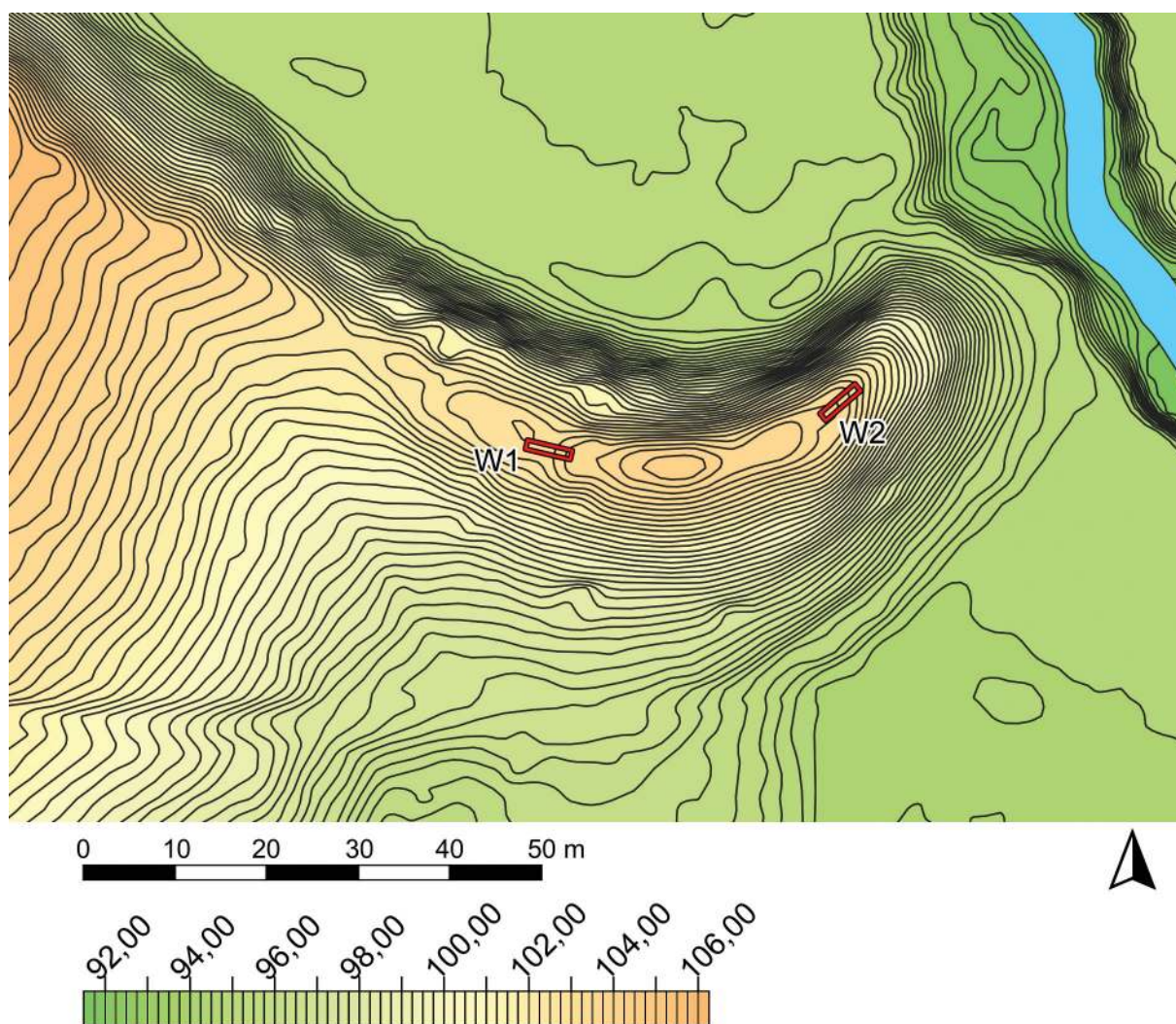
Weryfikację stanowiska w terenie przeprowadzono wiosną, a badania latem 2020 roku. Pierwszy wykop badawczy W1 o wymiarach 1×5 m miał za zadanie rozpoznać układ jednostek stratygraficznych w obrębie wspomnianej fosy. Drugi wykop badawczy W2, także o wymiarach 1×5 m, wytyczono na końcu cypla w celu rozpoznania, czy zachowane są tam jakiegokolwiek warstwy kulturowe. Położenie wykopów prezentuje ryc. 9.

Stratygrafia stanowiska

W trakcie omawianych badań archeologicznych wydzielono łącznie 15 jednostek stratygraficznych (tabela 1). Możliwe było ich rozdzielanie pomiędzy warstwy naturalne i cztery fazy „użytkowe”. Diagram Harrisa dla wydzielonych jednostek stratygraficznych przedstawia ryc. 10, a zadokumentowane powierzchniowo ryc. 11–13.

Warstwy naturalne

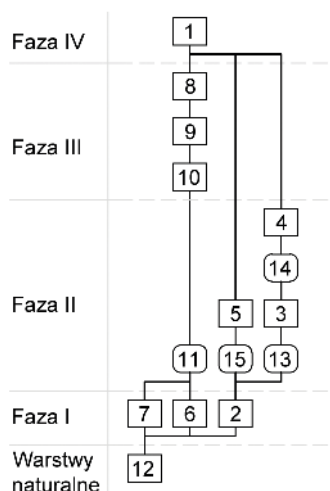
W trakcie badań, jako jednostkę naturalną zidentyfikowano drobno- i średnioziarnisty piasek z rudymi, żelazistymi smugami 12. W jego części stropowej występowały miejscowo soczewki frakcji ilastej o rudym zabarwieniu. Najwyższy zanotowany punkt naturalnego podłoża geologicznego znajdował się na obszarze majdanu i osiągał poziom 103,35 m n.p.m.

Ryc. 9. Piasty Wielkie, st. 3. Plan grodziska z naniesionymi wykopami archeologicznymi (oprac. R. Solecki)

Tabela 1. Piasty Wielkie, st. 3. Katalog warstw i obiektów oraz ich zależności stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

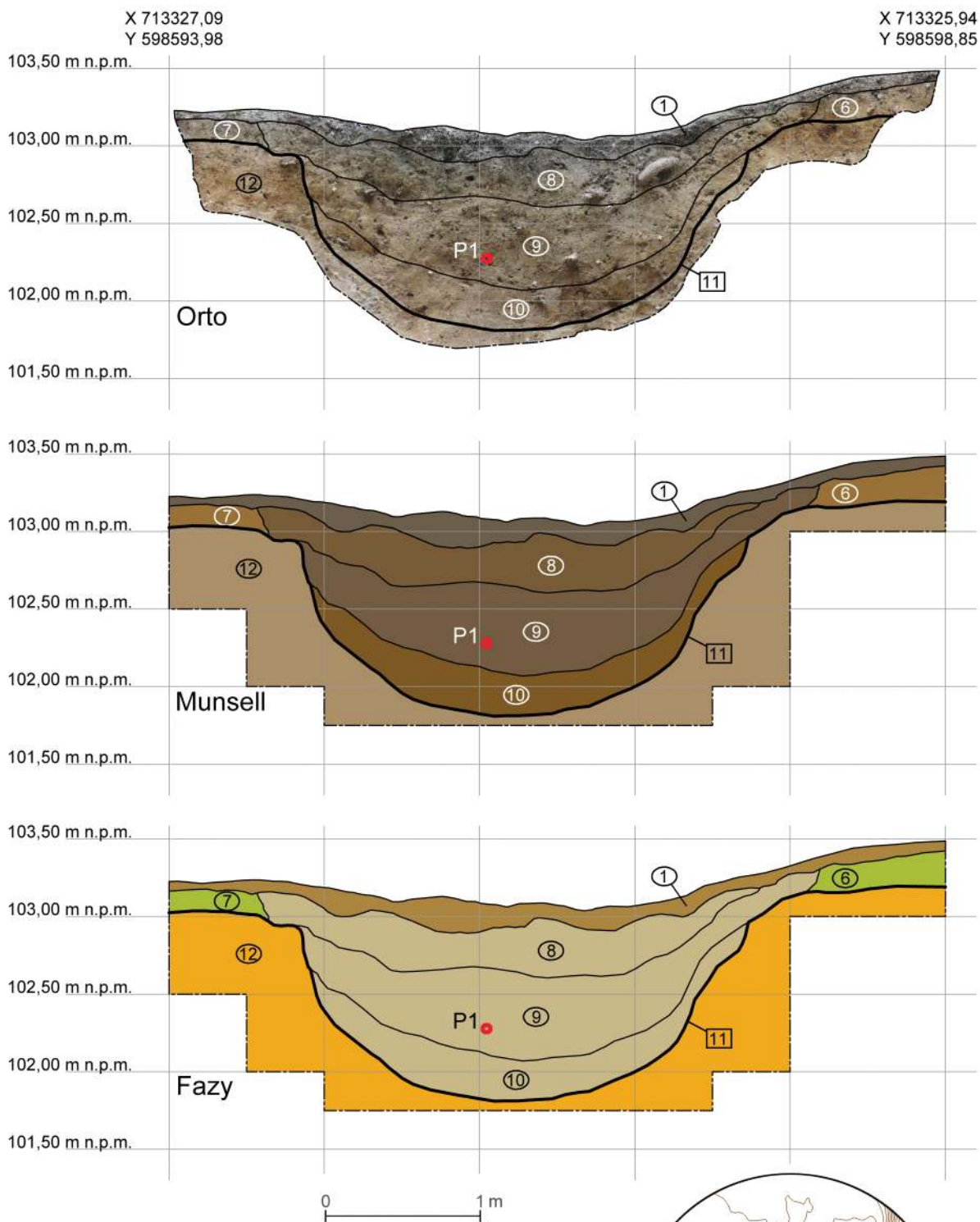
Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne geodezyjne (PUWG 1992)	Opis jednostki stratygraficznej (rodzaj sedymentu, miąższość, zawartość zabytkowa, przypuszczalna funkcja/proces formowania)	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
1	-	1, 2	Całe stanowisko	X=713324,8-713333,3; Y=598593,7-598630,3	Piaszczysto-ilasta, humusowa ziemia; miąższość do 30 cm; humus leśny	10YR 4/2	-	6, 7, 8
2	-	2	Domniemany majdan	X=713329,2-713333,3; Y=598625,7-598629,9	Drobnoziarnisty, lekko pylasty piasek; miąższość do 30 cm; poziom z okresu poprzedzającego budowę umocnień	10YR 5/6	1, 13, 14, 15	12
3	13	2	Domniemany majdan	X=713329,5-713331,2; Y=598626,7-598628,2	Drobnoziarnisty, lekko pylasty, lekko ziemisty piasek z drobinami węgla drzewnych; wypełniko obiektu 13	10YR 5/4	2, 4, 14	2, 12, 13
4	14	2	Domniemany majdan	X=713330,1-713330,9; Y=598627,3-598628,3	Drobnoziarnisty, lekko ziemisty piasek; wypełniko obiektu 14	10YR 4/4	1	2, 3, 14
5	15	2	Domniemany majdan	X=713331,3-713331,1; Y=598628,8-598630,3	Ziemisty piasek; wypełniko obiektu 15	10Y 4/3	1	2, 12, 15
6	-	1	Rejon fosy	X=713324,8-713326,3; Y=598596,7-598598,9	Ilasty piasek; miąższość do 25 cm; poziom z okresu poprzedzającego budowę umocnień	10YR 5/6	1, 9	12
7	-	1	Rejon fosy	X=713325,8-713327,2; Y=598593,7-598595,1	Ilasty piasek; miąższość do 15 cm; poziom z okresu poprzedzającego budowę umocnień	10YR 5/6	1, 8	12
8	11	1	Fosa	X=713325,0-713327,1; Y=598593,9-598598,6	Ilasty i ziemisty piasek z pojedynczymi drobinami węgla drzewnych; miąższość do 40 cm; jedno z wypełników fosy	10YR 4/4	1	7, 9, 10
9	11	1	Fosa	X=713325,0-713327,1; Y=598593,9-598598,6	Ziemisty piasek z pojedynczymi, drobnymi węgielkami; miąższość do 60 cm; jedno z wypełników fosy	10YR 4/3	1, 8	6, 10, 12
10	11	1	Fosa	X=713325,0-713327,1; Y=598593,9-598598,6	Ilasty, gliniasty piasek; miąższość do 30 cm; jedno z wypełników fosy	10YR 4/6	9	11, 12
11	11	1	Fosa	X=713325,0-713327,1; Y=598593,9-598598,6	Regularny, U-kształtny w profilu rów; zarejestrowane wymiary to szerokość do 330 cm i głębokość do 120 cm; sucha fosa; wypełnikiem są warstwy 8, 9 i 10	-	10	12
12	-	1, 2	Całe stanowisko	X=713324,8-713333,3; Y=598593,7-598630,3	Drobno- i średnioziarnisty piasek z rudymi, żelazistymi smugami; warstwa naturalna	10YR 6/4	6, 7, 11	-
13	13	2	Domniemany majdan	X=713329,5-713331,2; Y=598626,7-598628,2	Wkop, uchwycony fragmentarycznie, nieregularny w planie, nieckowaty w profilu, średnica do 180 cm, głębokość do 35 cm; wypełnikiem jest warstwa 3	-	3	2, 12
14	14	2	Domniemany majdan	X=713330,1-713330,9; Y=598627,4-598628,3	Wkop, uchwycony fragmentarycznie, owalny w planie, nieckowaty w profilu, średnica do 95 cm, głębokość do 25 cm; wypełnikiem jest warstwa 4	-	4	2, 3
15	16	2	Domniemany majdan	X=713331,3-713331,1; Y=598628,8-598630,3	Wkop, uchwycony fragmentarycznie, nieregularny w planie, nieckowaty w profilu, średnica do 190 cm, głębokość do 35 cm; wypełnikiem jest warstwa 5	-	5	2, 12

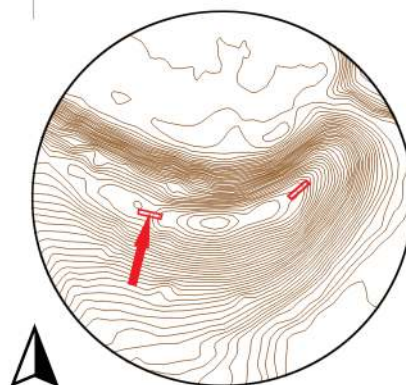
Ryc. 10. Piasty Wielkie, st. 3. Diagram relacji stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

Faza I

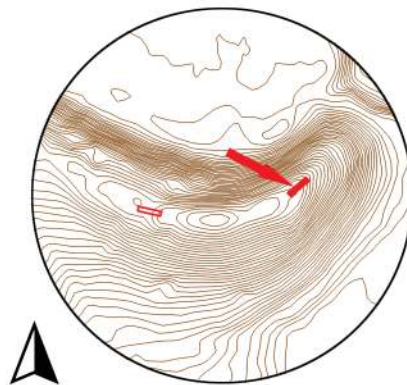
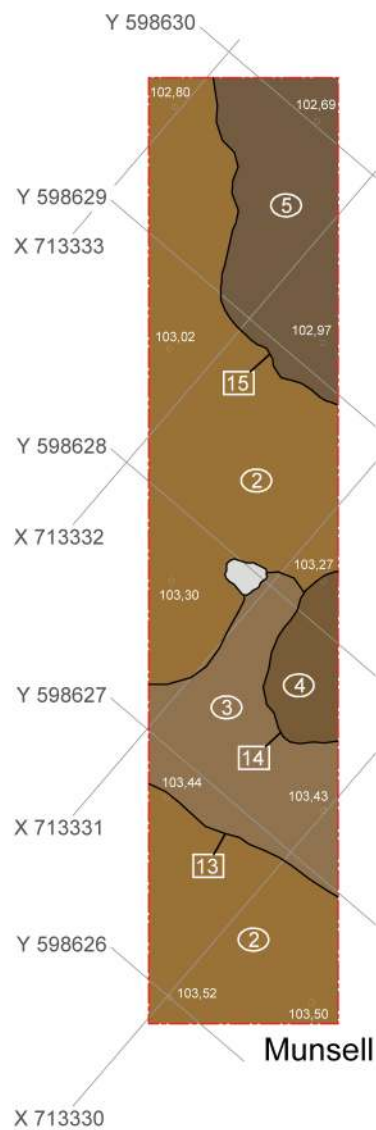
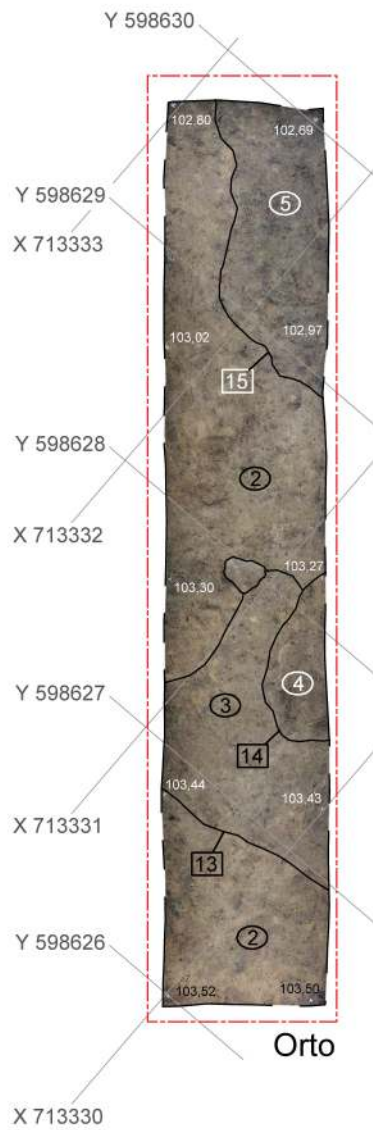
Faza ta wyznacza okres bezpośrednio poprzedzający budowę umocnień – fosy i wału. Zaliczono do niej ilasty piasek 7 występujący w W1 po zewnętrznej stronie fosy, ilasty piasek 6 występujący w W1 po wewnętrznej stronie fosy oraz drobnoziarnisty, lekko pylasty piasek 2 występujący w W2, na obszarze majdanu. W wymienionych warstwach nie znaleziono żadnego materiału zabytkowego, który mógłby pomóc w ustaleniu chronologii. Warto jednak zauważyć, że warstwy te występują bezpośrednio poniżej cienkiego poziomu współczesnego humusu leśnego 1, który tylko nieznacznie zabezpiecza je przed procesami erozyjnymi. Niewykluczone, że strop

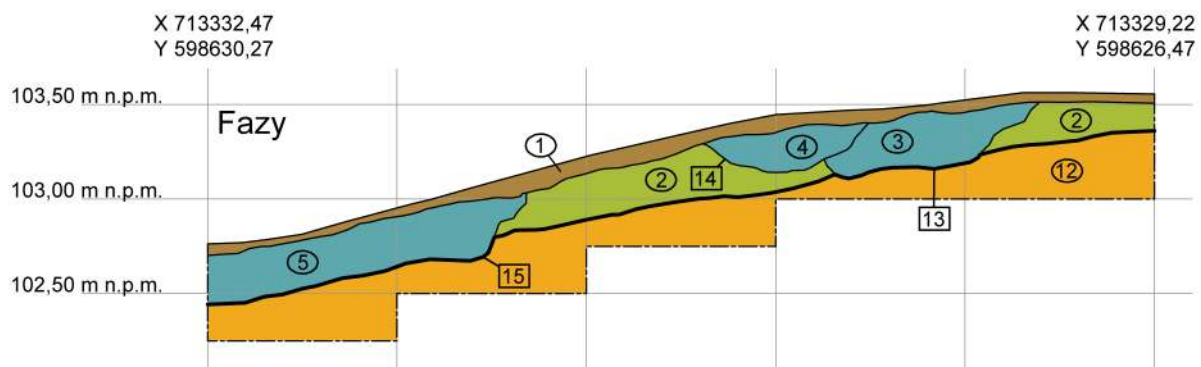
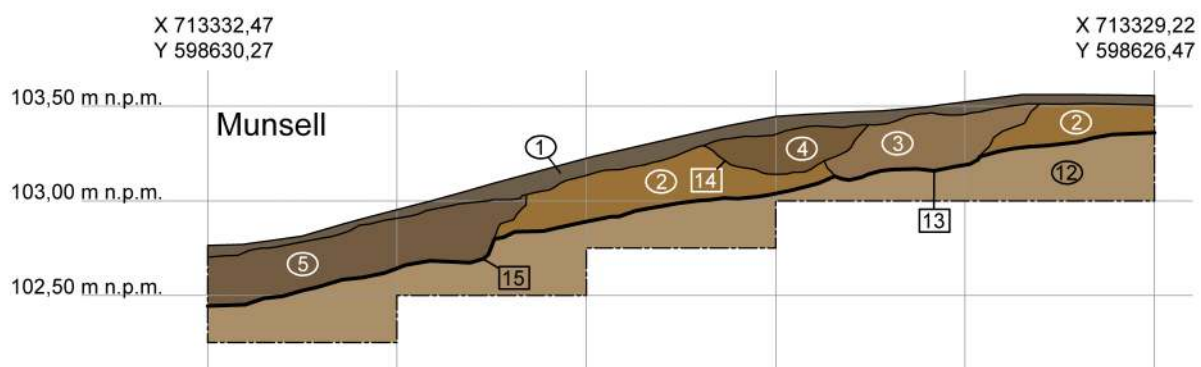
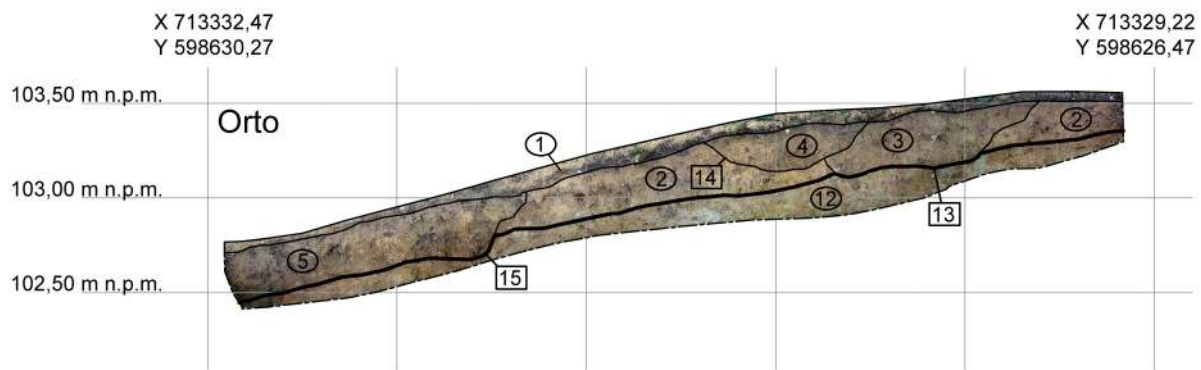
P1 - lata 559-647 n.e. (prawdopodobieństwo 95,4%)

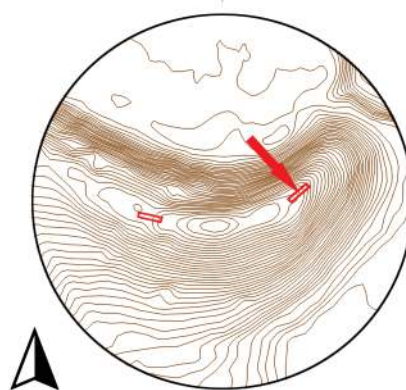
Ryc. 11. Piasty Wielkie, st. 3. Stratygrafia nawarstwień w obrębie fosy – wykop 1 (oprac. M. Antos i R. Solecki)

Ryc. 12. Piasty Wielkie, st. 3. Stratygrafia nawarstwień na obszarze majdanu – wykop 2 (oprac. M. Antos i R. Solecki)

0 1 m

Ryc. 13. Piasty Wielkie, st. 3. Stratygrafia nawarstwień na obszarze majdanu – wykop 2 (oprac. M. Antos i R. Solecki)

tych warstw uległ już wymyciu, a ewentualny materiał zabytkowy, który się w nich pierwotnie znajdował, mógł spłynąć w kierunku doliny rzeki.

Faza II

Fazę tę wyznacza pojawienie się na obszarze stanowiska osadnictwa.

Do fazy tej zaliczono cztery obiekty:

- wkop 11 w W1; regularny, U-kształtny w profilu rów; zanotowane wymiary to szerokość do 330 cm i głębokość do 120 cm; jest to wkop formujący fosę;
- uchwycony fragmentarycznie wkop 13 w W2; nieregularny w planie, nieckowaty w profilu; zanotowane wymiary to średnica do 180 cm i głębokość do 35 cm; wypełniskiem był drobnoziarnisty, lekko pylasty, lekko ziemisty piasek 3 z drobinami węgla drzewnych;
- uchwycony fragmentarycznie wkop 14 w W2; owalny w planie, nieckowaty w profilu; zanotowane wymiary to średnica do 95 cm i głębokość do 25 cm; wypełniskiem był drobnoziarnisty, lekko ziemisty piasek 4;
- uchwycony fragmentarycznie wkop 15 w W2; nieregularny w planie, nieckowaty w profilu; zanotowane wymiary to średnica do 190 cm i głębokość do 35 cm; wypełniskiem był ziemisty piasek 5.

Ze względu na fakt, że w warstwach wiązanych z tą fazą nie znaleziono materiału zabytkowego, który pozwoliłby na określenie chronologii jednostek, nie jest możliwe stwierdzenie czy pochodzą one z jednego okresu zasiedlenia stanowiska, czy są z różnych okresów chronologicznych.

Uzupełniając jeszcze informacje dotyczące umocnień, warto zauważyć, że odkryty rów 11 formujący fosę jest znacznych rozmiarów. W wykopie badawczym nie udało się jednak zadokumentować nasypu wału. W większości uległ on już wyerodowaniu, natomiast miejsce, gdzie na powierzchni ziemi były czytelne jego zachowane relikty, znajdowało się bezpośrednio w obrębie systemu korzeniowego drzewa i otworzenie wykopu nie było tam możliwe.

Faza III

Faza ta wyznacza okres po opuszczeniu stanowiska, kiedy jego obszar był stopniowo niszczone w wyniku działania procesów erozyjnych.

Warstwy związane z tą fazą wydzielono w obrębie wkopu 11 wiązanego z fosą. W kolejności stratygraficznej są to: ilasty i glinisty piasek 10, ziemisty piasek 9 z pojedynczymi, drobnymi węgielkami oraz ilasty i ziemisty piasek 8 z pojedynczymi drobinami węgla drzewnych. Nawarstwienia te powstały najpewniej w trakcie rozmywania nasypu wału. Z warstwy 9, będącej jednym z erozyjnych wypełnisk fosy, pobrano próbę węgla do analizy radiowęglowej. Wynik tej analizy dał po kalibracji przedział lat 559–647 n.e. z prawdopodobieństwem 95,4%¹¹.

Faza IV

Faza ta wyznacza współczesny poziom użytkowy stanowiska. Warstwa przypisana do tej fazy to piaszczysto-ilasta, humusowa ziemia 1 – poziom dzisiejszego humusu leśnego.

ZNALEZISKA

RAFAŁ SOLECKI

Na materiał zabytkowy pozyskany w trakcie badań archeologicznych grodziska w Piastach Wielkich, st. 3, w 2020 roku składają się: jeden fragment ceramiki, cztery zabytki wydzielone oraz trzy fragmenty kości.

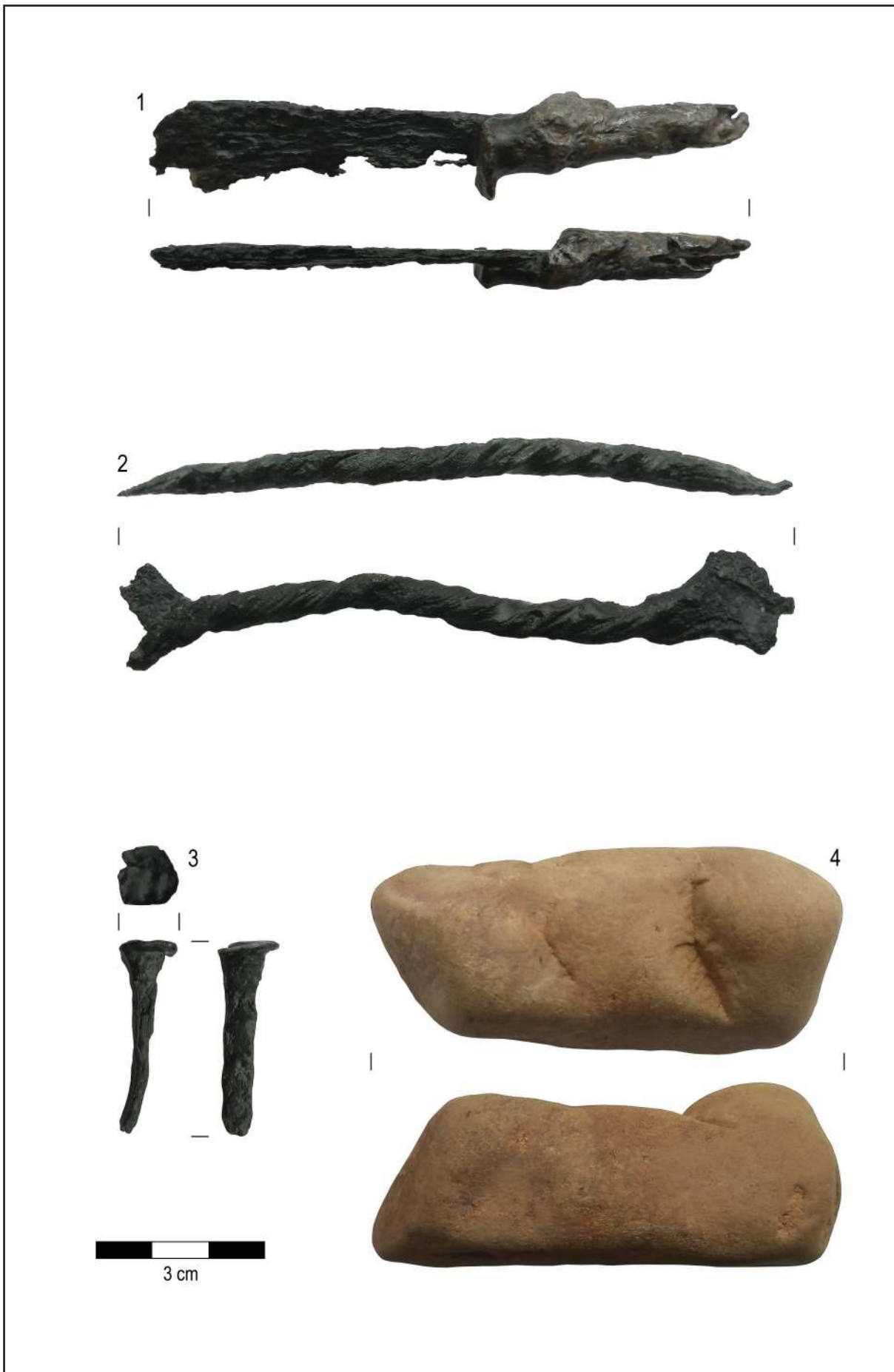
Ceramika

W trakcie badań pozyskano tylko jeden fragment naczynia ceramicznego. Pochodził on z warstwy 8, będącej najmłodszym, erozyjnym wypełniskiem fosy. Fragment brzuśca ma średnicę 5,5 cm i grubość do 7 mm. Jego powierzchnia jest generalnie gładka, ale możliwe jest wyczucie nierówności wynikających z użycia grubszej domieszki schudzającej. Naczynie wykonano z gliny żelazistej i wypalono w atmosferze redukcyjnej – kolor skorupy jest ciemnoszary, miejscowo przechodzący w ciemny brąz (śląd tzw. niedosiwienia). Naczynia wykonane w takiej technologii można datować na okres średniowiecza, od połowy XIII do XV wieku.

Zabytki wydzielone

Pierwszym zabytkiem wydzielonym jest fragment żelaznego noża z trzpieniem w formie kolca (tabl. 1:1). Długość całkowita zabytku to 11 cm, ostrze ma długość 6 cm i szerokość do 1,6 cm. Ze względu na zły stan zachowania,

¹¹ Analiza przeprowadzona w Poznańskim Laboratorium Radiowęglowym, próba nr Poz-127519.

Tablica 1. Piasty Wielkie, st. 3. Zabytki wydzielone (fot. R. Solecki)

nie jest możliwe jednoznaczne sklasyfikowanie omawianego egzemplarza. Określenia nie ułatwia fakt, że trzpień był zatopiony w ołowiu, który wykorzystano najpewniej do ustabilizowania noża w oprawce.

Drugi zabytek wydzielony to żelazny pręcik (tabl. 1:2) długości 12 cm i średnicy 0,6–0,7 cm, skręcony wzdłuż własnej osi i o rozklepanych obu końcach. Na płaskich zakończeniach widoczne są ślady pęknięć. Zabytki o zbliżonej formie interpretowane są jako elementy wędzideł. Dość liczna grupa znana jest z oddalonego o około 75 km w linii prostej na północ cmentarzyska w miejscowości Klinsovka, w rejonie zielonogradzkim, w Obwodzie Kaliningradzkim, datowanego szeroko, od V do XII wieku. Same zabytki występowały jednak w kontekstach, które datowane były na około X – połowę XI wieku¹². Na tym samym stanowisku znaleziono także ramię wagi wykonane z żelaznego, skręconego drutu, ale tamten zabytek był wyraźnie dłuższy i bardziej wygięty¹³.

Trzecim zabytkiem wydzielonym jest nieduży, żelazny gwóźdź (tabl. 1:3). Ostrze gwoźdźdza jest prostokątne w przekroju, o wymiarach 0,6×0,4 cm i długości 3,3 cm. Główka jest nieregularnie kolista, o średnicy około 1 cm. W klasyfikacji Łukasza Siczka, omawianemu gwoździowi najbliższej do typu B/C¹⁴ a w klasyfikacji Bogusława Gierlacha do typu B¹⁵. Drugi z badaczy pojawienie się tego typu gwoździ datuje na około XIII wiek.

Ostatni zabytek wydzielony to kamień (tabl. 1:4) – drobnoziarnisty piaskowiec – z czytelnymi śladami dwóch, liniowych, równoległych względem siebie, intencjonalnie wykonanych zagłębień. Wymiary kamienia to długość 8,5 cm, szerokość 3,7 cm i grubość 3,3 cm. Zagłębienia mają głębokość do 0,5 cm i oddalone są od siebie o około 2,5 cm. Zabytek tego typu można interpretować, jako odmianę osełki. Jak zauważył Stanisław Pazda przy okazji analizy osełek z osady wczesnośredniowiecznej w Radłowicach, gm. Domaniów, ich kształt był dopasowywany do narzędzi, którym miały służyć¹⁶. Zapewne podobnie było także w przypadku omawianej oseł-

Ryc. 14. Piasty Wielkie, st. 3. Zdjęcie poglądowe uszkodzenia na kości (fot. R. Solecki)

ki. Jej wyjątkowy kształt i niecharakterystyczne ślady zużycia wynikają zapewne z wykorzystywania jej w mniej typowy sposób, np. przy obróbce kości lub poroża.

Kości

W trakcie badań pozyskano 3 fragmenty jednej kości. Wszystkie znajdowały się w warstwie 9, będącej jednym z erozyjnych wypełnień fosy. Kość należała do konia, osobnika dorosłego, a była to łopatka kończyny prawej¹⁷. Na kości widoczny był ślad po uszkodzeniu mechanicznym wtórnym – cięcie długości około 3 cm, głębokości do 1 cm i szerokości do 0,2 cm (ryc. 14).

CHRONOLOGIA I DZIEJE GRODZISKA W PIASTACH WIELKICH, ST. 3

RAFAŁ SOLECKI

Wysuwanie daleko idących wniosków na temat stanowiska w Piastach Wielkich, st. 3, jest trudne, jeżeli nie niemożliwe. Przyczyną jest fakt, że stanowisko, które zajmowało cypel wchodzący w dolinę rzeki Górowskiej Młynówki, zostało niemal całkowicie zniszczone przez tę rzekę. Długotrwałe podmywanie podstawy cypla doprowadziło do jego obsunięcia się i obecnie zachowany jest jedynie wąski pas szerokości do 5 m i długości około 45 m. Dodatkowo warstwa humusu leśnego jest tu wyjątkowo cienka i tylko w nieznacznym stopniu zabezpiecza przed erozją zalegającą poniżej niej warstwy kulturowe. Grubsze pokłady humusu notowane są jedynie w miejscowych obniżeniach terenu, w tym w fosie.

¹⁷ Ekspertyza materiału kostnego przeprowadzona przez Karolinę Szczygieł.

¹² Kulakov 1999: 211–271 (pochówek 18, 37, 44, 86, 112, 115, 140, 145, 152, 156, 157, 161, 164).

¹³ Kulakov 1999: 222.

¹⁴ Siczek 2016: 173.

¹⁵ Gierlach 1966: 145.

¹⁶ Pazda 1995: 230–231.

Prawdopodobnie to stanowisko wymienia w swej pracy E. Hollack, pisząc o grodzisku znajdującym się pomiędzy miejscowościami Zielenica i Piasty Wielkie, ale przypisując je do Zielenicy¹⁸. Badacz nie próbuje jednak określać jego chronologii, a łączy je jedynie z występującymi licznie w pobliżu kurhanami datowanymi na epokę brązu.

W odniesieniu do stanowiska, w świetle badań archeologicznych przeprowadzonych w 2020 roku, można stwierdzić następujące fakty:

- na granicy pomiędzy wysoczyzną a cyplem, w miejscu, gdzie na powierzchni widoczne jest charakterystyczne liniowe obniżenie, udało się odsłonić relikty fosy. Pierwotnie odcinała ona powierzchnię cypla od wysoczyzny. Nasyp wału znajdował się od strony cypla – w terenie nadal widoczny jest w tym miejscu niewielki grzbiet. Taka forma charakterystyczna jest dla grodzisk o formie cyplovej,
- na obecnym etapie badań nie jest możliwe stwierdzenie, kiedy dokładnie umocnienia grodziska powstały. *Terminus ante quem* wyznacza próba węgla pozyskana z warstwy 9, będącej jednym z jej erozyjnych wypełnień fosy. Wynik analizy radiowęglowej wskazał po kalibracji na przedział lat 559–647 n.e. z prawdopodobieństwem 95,4%¹⁹. Warstwa 9 powstała prawdopodobnie w wyniku rozmywania nasypu

¹⁸ Hollack 1908: 52–53.

¹⁹ Analiza przeprowadzona w Poznańskim Laboratorium Radiowęglowym, próba nr Poz-127519.

wału i jego spływananiu w kierunku fosy. Na tej podstawie jedną z faz osadniczych stanowiska, którą można wiązać z budową umocnień, należy datować na około VI–VII wiek n.e. lub wcześniej,

- powierzchnia stanowiska była wykorzystywana także w okresie średniowiecza, za czym przemawia znalezienie pojedynczych zabytków – jeden fragment ceramiki, nóż żelazny, prawdopodobnie fragment wędzidła i gwóźdź – które można szacunkowo datować szeroko na okres od X aż po XV wiek. Znalezione zabytki oraz obiekty archeologiczne nie pozwalają jednak na określenie, czy stanowisko w tym okresie nadal pełniło funkcje obronne. Nie można wykluczyć, że znalezione zabytki są efektem licznych ale epizodycznych pobytów w tym miejscu. Tu należy przypomnieć, że od około połowy XV wieku w pobliskich Piastach Wielkich znajdował się młyn, oddalony od stanowiska o około 500 m.

Pomimo skąpych danych pochodzących z badań archeologicznych i nikłych perspektyw na powiększenie liczby źródeł archeologicznych (ze względu na skalę zniszczenia stanowiska), należy odnotować obecność grodziska na mapie osadniczej tego obszaru. Nie można wykluczyć, że rozszerzenie w przyszłości zakresu badań, np. w kierunku spływów zdeponowanych na dnie doliny rzeki, lub na obszar zajęty obecnie przez drzewa, pozwoli na ustalenie precyzyjnej chronologii budowy umocnień.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Achremczyk, S.

2010. *Historia Warmii i Mazur. Tom I: Pradzieje – 1772*. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie.

Adamiec, J., P. Czernic i K. Zdeb

2019. Dokumentacja wyników badań geofizycznych – georadarowych (GPR) przeprowadzonych na obszarze trzech stanowisk archeologicznych w ramach projektu NPRH „Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Część II. Warmia wschodnia i Natangia” – cz. 2 Gładysze. Raport w archiwum Instytutu Archeologii UKSW w Warszawie.

Antoniewicz, J.

1954. Zagadnienie wczesnożelaznych osiedli obronnych na wschód od dolnej Wisły i w dorzeczu rzeki Pregoty. *Wiadomości Archeologiczne* XX/4: 327–368.

1964. Osiedla obronne okresu wczesnożelaznego w Prusach. *Światowit* 25: 5–211.

Białyński G.

2019. Zarys dziejów osadnictwa na Mazurach. *Echa Przeszłości* 20/1: 335–348.

Biermann, F., Ch. Herrmann i A. Koperkiewicz

2019. Alt-Wartenburg. Gründung und Untergang einer Lokationsstadt in der „Großen Wildnis”, [w:] G. Köster i Ch. Link (red.), *Faszination Stadt: die Urbanisierung Europas im Mittelalter und das Magdeburger Recht*: 274–284. Magdeburger Museumschriften 17. Dresden: Sandstein Verlag.

Biskup, M.

1983. Uwagi o problemie osadnictwa i sieci parafialnej w Prusach Krzyżackich w wiekach XIV–XV. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 2–3: 199–217.

Biskup, M. i G. Labuda

1986. *Dzieje Zakonu Krzyżackiego w Prusach*. Gdańsk: Wydawnictwo Morskie.

Bitner-Wróblewska, A. i A. Piotrowski

1990. Wały podłużne w okolicach Biskupca w woj. olsztyńskim: przyczynek do pochodzenia i chronologii tego typu obiektów na obszarze południowej Warmii. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1–4: 133–140.

Bochnak, T., P. Kotowicz i Z. Opielowska

2016. Dwa celtyckie depozyty przedmiotów żelaznych z Pakoszówki, pow. sanocki. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 37: 209–246. DOI: 10.15584/misroa.2016.37.11

Buko, A.

1990. Wykorzystanie zjawiska erozji ceramiki w analizach procesów formowania się stanowisk osadniczych. *Sprawozdania Archeologiczne* 42: 349–359.

Cieśliński, A.

2014. Kopce kultury wielbarskiej z Mazowsza i Podlasia a tzw. typ rostołcki – próba nowego spojrzenia na związki cmentarzysk kurhanowych z Północnej i Wschodniej Polski. *Wiadomości Archeologiczne* 65: 45–93.

Chojnacka-Banaszkiewicz, A.

2017a. Stary Folwark, st. 1: znaleziska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 1*: 129–182. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.

2017b. Stary Folwark, st. 1: chronologia stanowiska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 1*: 191–193. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.

Chojnacka-Banaszkiewicz, A., i D. Wach

2017. Stary Folwark, st. 1: położenie grodziska i jego forma, badania archeologiczne, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur 1*: 108–128, Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.

Chudziak, W. i J. Bojarski

2019. (red.) *Wczesnośredniowieczne grodziska w Polsce. Tom 1. Powiat bydgoski*. Wrocław: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Instytut Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Chudziak, W. i M. Weinkauff

2019. (red.) *Wczesnośredniowieczne grodziska w Polsce. Tom 7. Powiat toruński*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

Chudziakowa, J.

1974. *Kultura łużycka na obszarze międzyrzecza Wisły, Drwęcy i Osy*. Warszawa-Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Towarzystwo Naukowe w Toruniu.

Clark, J., G. Egan i N. Griffiths

1995. Harness fittings, [w:] J. Clark (red.), *The medieval horse and its equipment c. 1150 – c. 1450*: 43–74. Medieval Finds from Excavations in London 5. Londyn: Museum of London.

Crome, H.

1937. Karte und Verzeichnis der vor- und frühgeschichtlichen Wehranlagen in Ostpreussen. *Altpreußen* 2: 97–125.

1940. Verzeichnis der Wehranlagen Ostpreußens. *Prussia: Zeitschrift für Heimatkunde* 34: 83–154.

- Cymbalak, T.
2006. Wybrane znaleziska podkówki do butów z terenu Czech na tle analogii środkowoeuropejskich. *Archaeologica Pragensia* 18: 263–282.
- Dąbrowska, T.
1996. Krzesiwa typu skandynawskiego z Kamieńczyka, woj. Ostrołęka, [w:] W. Nowakowski (red.) *Concordia. Studia poświęcone Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*: 45–49. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Dąbrowski, J.
1997. *Epoka brązu w północno-wschodniej Polsce*. Białystok: Białostockie Towarzystwo Naukowe, Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.
- Demińska, M. i Z. Podwińska
1978. Historia Kultury Materialnej Polski. Tom I od VII do XII wieku, [w:] W. Hensel i J. Pazdur (red.), *Historia Kultury Materialnej Polski w zarysie*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Dziegielewska, K., R. Szczerba i B. Chudzińska
2006. Osadnictwo z wczesnej epoki brązu, okresu halsztackiego i starszego okresu przedrzymskiego oraz ślady działalności człowieka w czasach średniowiecznych i nowożytnych na stanowisku 17 w Podłężu, pow. wielicki. *Raport 2005–2006*: 315–348.
- Eckhart, B.
1930. Die Geschichte des Kirchdorfes Schnellwalde [w:] W. Friedrich (red.), *Aus Vergangenheit und Gegenwart des Kreises Mohrungen: Selbstverlag des Kreis Ausschusses in Mohrungen*: 46–81. Morąg.
- Engel, M. i C. Sobczak
2019. Atlas Grodzisk Jaćwieży. Nowe spojrzenie na Góry Zamkowe, Szwedzkie szańce i Piłokalnie, [w:] K. Chrzan, S. Moździoch i S. Rodek (red.), *Współczesne metody badań wczesnośredniowiecznych grodów Europy Środkowo-Wschodniej*: 63–80. Wrocław: Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.
- Filip, J.
1956. *Keltové ve střední Evropě*. Praga: Československá Akademie Věd.
- Gackowski, J.
2017. Osiedla nawodne kultury kurhanów zachodniobałtyjskich w krajobrazie naturalnym i kontekście kulturowym północno-wschodniej Polski. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1(295): 3–22.
- Gackowski, J. i Sz. Rosołowski
2020a. Katalog zabytków, [w:] J. Gackowski i H.P. Dąbrowski (red.), *Znalezisko gro-
madne przedmiotów metalowych kultury łużyckiej w Brudzynie, pow. żninski*: 57–82. Biskupin-Toruń: Muzeum Archeologiczne w Biskupinie i Polskie Towarzystwo Historyczne.
- 2020b. Wyroby z brązu i żelaza: analiza kulturowo-chronologiczna, [w:] J. Gackowski i H.P. Dąbrowski (red.), *Znalezisko gro-
madne przedmiotów metalowych kultury łużyckiej w Brudzynie, pow. żninski*: 83–114. Biskupin-Toruń: Muzeum Archeologiczne w Biskupinie i Polskie Towarzystwo Historyczne.
- Gałązka, D.
2009. *Objaśnienia do Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski: 1:50 000. Arkusz Lubawa (211)*. Warszawa: Państwowy Instytut Geologiczny.
- Gałązka, D. W. Skrobot i A. Szarzyńska
2015. *Wzgórza Dylewskie. Geologia, krajobraz, antropologia przestrzeni*. Olsztyn: Wydawnictwo Mantis.
- Gawroński, R.
2018. *Roman horsemen against Germanic tribes. The Rhineland frontier cavalry fighting styles 31 BC–AD 256*. *Archaeologica Here-ditas* 12. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.
- Gedl, M.
1983. *Die Nadeln in Polen I (Frühe und ältere Bronzezeit)*. *Prähistorische Bronzefunde* XIII/7. München: C.H. Beck-Verlag.
- Giemza, A.
2015a. *Objaśnienia do Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski: 1:50.000. Arkusz Toprzniny (35)*. Warszawa: Państwowy Instytut Geologiczny.
- 2015b. *Objaśnienia do Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski: 1:50.000. Arkusz Wojciechy (63)*. Warszawa: Państwowy Instytut Geologiczny.
- Gierlach, B.
1966. Zabytki metalowe, [w:] J. Gąssowski, B. Gierlach i E. Kowalczevska (red.), *Materiały wykopaliskowe z Zamku Królewskiego w Warszawie. Tom I*: 141–150. Warszawskie Materiały Archeologiczne 1. Warszawa: Prezydium Stołecznej Rady Narodowej – Wydział Kultury, Urząd Konserwatorski M. St. Warszawy – Konserwator Zabytków Archeologicznych.
- Głosek, M.
1984. *Miecze środkowoeuropejskie z X–XV wieku*. Warszawa: Wydawnictwa Geologiczne.
- Grabarczyk, T. i O. Ławrynowicz
2013. Falchion and its technology in Poland (14th–16th centuries). *Fasciculi Archaeologiae Historicae* 26: 51–61.

- Gajewska, M. i J. Kruppé
1960. Badania archeologiczne w 1958 roku na Wzgórzu Katedralnym we Fromborku. *Rocznik Olsztyński* III: 81–103.
- Grażawski, K.
1988. Średniowieczny gródek rycerski w Bachtoku na ziemi chełmińskiej w świetle badań archeologicznych. *Sprawozdania Archeologiczne* 40: 317–341.
2013. Sprawozdanie z archeologicznych badań weryfikacyjnych przeprowadzonych w Radomnie w 2011 roku, [w:] E. Fudzińska (red.), *XVIII Sesja Pomorzoznawcza. Vol. 1. Od epoki kamienia do wczesnego średniowiecza. Materiały z konferencji 16–18 listopada 2011*: 125–131, Malbork: Muzeum Zamkowe.
2019. Research in castles located in the Mazovian-Prussian border zone. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 4(306): 808–824.
- Gula, J.
1975. Badania wykopaliskowe w latach 1968–1969 na terenie zamku w Ostródzie. *Wiadomości Archeologiczne* 39/3: 373–383.
- Hein, M.
1944. *Preußisches Urkundenbuch (1335–1341). Bd. 3, Lfg. 1.* Königsberg: Gräfe und Unzer.
- Herrmann, J.
2002. Tradition und Neubeginn ur- und frühgeschichtlicher Forschungen an der Berliner Akademie der Wissenschaft 1946–1952. Zum 110. Geburtstag von Wilhelm Unverzagt. *Sitzungsberichte der Leibniz-Sozietät* 54/3: 85–100.
- Heydeck, J.W.
1896. Steinkistengräber im Kreise Pr. Eylau, aufgedeckt im Herbst 1892. *Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia* 20: 67–74.
- Hoffmann, M.J.
1992. Kurhany z wczesnej epoki żelaza w Zielonicy, gmina Górowo Iławeckie, wojew. Olsztyn. *Zeszyty Muzeum Warmii i Mazur* 1: 91–110.
1999. *Źródła do kultury i osadnictwa południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej w I tysiącleciu p.n.e.* Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie 177, Olsztyn: Towarzystwo Naukowe i Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.
2000. *Kultura i osadnictwo południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej w I tysiącleciu p.n.e.* Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie 191, Olsztyn: Towarzystwo Naukowe i Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.
2005. Emil Hollack – nauczyciel, historyk i badacz pradziejów ziemi mrągowskiej. W 80. rocznicę śmierci. *Mrągowskie Studia Humanistyczne* 6–7: 17–27.
- Hoffmann, M.J. i A. Mackiewicz
2004. *Średniowieczne założenia obronne powiatu ostródzkiego*. Ostróda: Muzeum w Ostródzie.
- Hollack, E.
1908. *Erläuterungen zur vorgeschichtlichen Übersichtskarte von Ostpreußen. Im Auftrage des ostpreußischen Provinzialverbandes bearbeitet und herausgegeben*. Glogau-Berlin: Kommissions Verlag von Carl Flemming.
- Holtmann, G.F.W.
1993. *Untersuchung zu mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Messern*. Göttingen.
- Honczaruk, M. i L. Kacprzak
2014. *Objaśnienia do Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski: 1:50.000. Arkusz Głębock (34)*. Warszawa: Państwowy Instytut Geologiczny.
- Jagodziński, M.
1997. *Archeologiczne ślady osadnictwa między Wisłą a Pasłęką we wczesnym średniowieczu. Katalog stanowisk*. Warszawa: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.
- Jaskanis, J.
2012. *Wodzowskie kurhany kultury wielbarskiej na Podlasiu*. Białystok: Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Instytucja Kultury samorządu Województwa Podlaskiego.
- Jaskanis, J. i J. Okulicz
1981. Kultura wielbarska (faza cecelska), [w:] J. Wielowiejski (red.), *Prahistoria ziem polskich. Tom 5. Późny okres lateński i okres rzymski, 178–190*. Warszawa: Ossolineum.
- Józwiak, S.
2000. Powstanie i rozwój struktury administracyjno-terytorialnej Zakonu Krzyżackiego na południowych obszarach Prus Górnych do 1410 r. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1: 3–27.
- Józwiak, S. i J. Trupinda
2019. Czas powstania krzyżackiego komturstwa w Pokarminie (Brandenburg) a kwestia chronologii wznoszenia tamtejszego zamku. *Studia z Dziejów Średniowiecza* 23: 100–113.
DOI: 10.26881/sds.2019.23.04
- Kaczyński, B., A. Mackiewicz i I. Zduńska
2018. Badania archeologiczne zamku biskupów chełmińskich w Lubawie w latach 2015–2016, [w:] S. Wadył, M. Karczewski i M. Hoffmann (red.), *Materiały do archeologii Warmii i Mazur. Tom 2*: 343–358. Warszawa-Białystok-Olsztyn: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego,

- Wydział Historyczno-Socjologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Kaniecki, A. i D. Brychcy
2010. Średniowieczne młyny wodne i ich wpływ na przemiany stosunków wodnych na przykładzie zlewni Obry Skwierzyńskiej. *Badania Fizjograficzne Seria A – Geografia Fizyczna* 61: 145–156.
- Karczewski, M.
2000. „Dwustożkowate naczynia zdobione zaszczyptywaniem”. Głos w dyskusji nad ceramiką bałtyjską. *Światowit* 2(43)/Fasc. B: 91–96.
- Kaźmierczyk, J.
1965. Wczesnośredniowieczne wyroby bednarskie z Ostrówka w Opolu. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* XIII/3: 469–498.
1978. *Podkowy na Śląsku w X–XIV wieku (studia z dziejów kultury materialnej)*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Kłęczar, B. i M. Rutyna
2013. Stan badań grodzisk województwa warmińsko-mazurskiego, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Grodziska Warmii i Mazur 1. Stan wiedzy i perspektywy badawcze*: 7–29, *Archaeologica Hereditas*. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 2. Warszawa-Zielona Góra: Wydawnictwo Fundacji Archeologicznej.
- Knyżewski, M.
2016. Kształtowanie się siedzib niższych urzędników krzyżackich w Prusach właściwych. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Archaeologica* 31: 113–133.
DOI: 10.18778/0208-6034.31.06
- Kobylińska, U.
2017a. Kamionka, st. 9: znaleziska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 1*: 375–407. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
2017b. Tątlawki, st. 2: znaleziska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 1*: 118–132. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
2017c. Zajączki, st. 1: znaleziska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 1*: 426–459. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
2017d. Stary Folwark, st. 2: chronologia stanowiska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 1*: 207. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
2017e. Łodygowo, st. 1: znaleziska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 1*: 19–46, Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
2017f. Mozgowo, st. 1: znaleziska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur 2*: 189–200. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
2017g. Iława, st. 33 – Wielka Żuława: znaleziska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 1*: 324–347, Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
2017h. Durąg, st. 1: znaleziska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur 2*: 272–295. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
- Kobylińska, U., R. Solecki i J. Wysocki
2017a. Wieprz, st. 20: chronologia stanowiska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 2*: 260. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
2017b. Tątlawki, st. 2: chronologia stanowiska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur 2*: 135–136. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
- Kobyliński, Z.
2013. (red.) *Grodziska Warmii i Mazur 1. Stan wiedzy i perspektywy badawcze*. *Archaeologica Hereditas*. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 2. Warszawa-Zielona Góra: Wydawnictwo Fundacji Archeologicznej.
2016a. (red.), *Grodziska Warmii i Mazur 2. Nowe badania i interpretacje*. *Archaeologica Hereditas*. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 7. Warszawa: Instytut Archeologii UKSW, Fundacja Res Publica Multiethnica.

- 2016b. Projekt Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Część I: Pomezania, Pomezania i Warmia: realizacja w latach 2012–2016, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Grodziska Warmii i Mazur 2. Nowe badania i interpretacje*: 93–112. Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 7. Warszawa: Instytut Archeologii UKSW, Fundacja Res Publica Multiethnica.
- 2017a. (red.) *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 1*. Warszawa: Fundacja Res Publica Multiethnica.
- 2017b. (red.) *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 2* (red.). Warszawa: Fundacja Res Publica Multiethnica.
- 2017c. Wprowadzenie, [w:] *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Tom 1*: 5–6. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
- Kobyliński Z., J. Nitychoruk, K. Rabiega, M. Rutyna, D. Wach, F. Welc, J. Wysocki, K. Zeman-Wiśniewska i M. Żurek
2016. Falsyfikacja domniemyanych pradziejowych i średniowiecznych grodzisk w powiecie iławskim i ostródzkim, [w:] Z. Kobyliński (red.) *Grodziska Warmii i Mazur 2. Nowe badania i interpretacje*: 247–293, Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 7. Warszawa: Instytut Archeologii UKSW i Fundacja Res Publica Multiethnica.
- Kochanowski, M.
1985. Elementy odzieży i sprzęt gospodarstwa domowego z grodziska w Plemiętach, [w:] A. Nadolski (red.), *Plemięta. Średniowieczny gródek w ziemi chełmińskiej*: 165–183. Warszawa-Poznań-Toruń: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kola, A.
1985a. Żelazny osprzęt średniowiecznej wieży mieszkalnej w Plemiętach i jej wyposażenia, [w:] A. Nadolski (red.), *Plemięta. Średniowieczny gródek w ziemi chełmińskiej*: 63–83. Warszawa-Poznań-Toruń: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
1985b. Narzędzia do obróbki drewna z grodziska w Plemiętach, [w:] A. Nadolski (red.), *Plemięta. Średniowieczny gródek w ziemi chełmińskiej*: 149–157. Warszawa-Poznań-Toruń: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
1989. Późnośredniowieczna chłodnia z Torunia. *Acta Universitatis Nicolai Copernici* 200 *Archeologia* 16: 103–116.
- Komorowski, J.
2007. Pruska Hława. *Spotkania z Zabytkami* 7: 19–20.
- Kondracki, J.
2002. *Geografia regionalna Polski*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
2014. *Geografia regionalna Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kontny, B.
1999. Znaleźiska toków z obszaru kultury przeworskiej. *Światowit* 1(42)/Fasc. B: 128–137.
2016. Siekierki tulejkowe z kultur bogaczewskiej i sudowskiej. *Wiadomości Archeologiczne* 67: 37–64.
- Koperkiewicz, A.
2019. Civitas Wartberg. Warmińska kapsuła czasu i problemy konserwatorskie. *Warmińsko-Mazurski Biuletyn Konserwatorski* 11: 57–74.
- Kowalczyk, E.
1987. *Systemy obronne wałów podłużnych we wczesnym średniowieczu na ziemiach polskich*. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
2002. Wały podłużne na mapie granicy mazowiecko-pruskiej Samuela Suchodolskiego. *Światowit* 4 (45)/Fasc. B: 159–164.
2003. *Dzieje granicy mazowiecko-krzyżackiej (Między Drwęcą a Pisą)*. Warszawa: DIG.
- Kruppé, J.
1981. *Garncarstwo późnośredniowieczne w Polsce*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Kubicki, R.
2012. *Młynarstwo w państwie Zakonu Krzyżackiego w Prusach w XIII–XV wieku (do 1454 r.)*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
2015. Wykaz czynszowy komturstwa tucholskiego z połowy XV w. *Studia Historica Gedanensia* 6: 281–297.
- Kulakov, W. I.
1999. Ирзеканинис. *Stratum Plus* 1999/5: 211–273.
2018. Prussische Tierdarstellungen im Frühmittelalter, [w:] S. Wadyl, M. Karczewski i M. Hoffmann (red.), *Materiały do archeologii Warmii i Mazur 2*: 99–108. Warszawa-Białystok-Olsztyn: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, Wydział Historyczno-Socjologiczny Uniwersytetu w Białymstoku i Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Kulesz, A., S. Nowak i K. Jarzęcki
2018. Relikty obuwia, [w:] M. Grupa, K. Jarzęcki i W. Nowosad (red.), *Historia kościoła św. Oswalda w Płonkowie – Tom II*, 145–153. Płonkowo: Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Maksymiliana Marii Kolbego i Św. Benedykta, Jana, Mateusza, Izaaka i Krystyna, Pierwszych Męczenników Polskich.

- Kurpik, W.
1982. Uwagi o niektórych elementach oprawy i ich roli w ochronie książki. *Ochrona Zabytków* 5/3–4 (138–139): 208–214.
- Kurpiewski, A.
2015. A Wielbark culture barrow in Wojsze near Ostrołęka in comparison with other features of that type in right-bank Mazovia and the Podlasie region. *Sprawozdania Archeologiczne* 67: 259–276.
- Liwoch, R.
2013. Szkieletowy grób kamienny z Naczy na Białorusi. *Materiały Archeologiczne* 39: 141–147
- Leyding, G.
1973a. Nazwy fizjograficzne, [w:] H. Jaworska i M. Lossman (red.), *Morąg. Z dziejów miasta i powiatu*, 26–38. Olsztyn: Pojezierze.
1973b. Z dziejów powiatu, [w:] H. Jaworska i M. Lossman (red.), *Morąg. Z dziejów miasta i powiatu*, 41–95. Olsztyn: Pojezierze.
1987. Nazwy fizjograficzne, [w:] A. Wakar (red.), *Bartoszyce. Z dziejów miasta i okolic*, 22–29. Olsztyn: Wydawnictwo Pojezierze.
- Łapo, J. M.
1998. Budownictwo obronne na ziemiach pruskich w pradziejach i we wczesnym średniowieczu. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 2: 199–205.
2009. Wokół szwedzkiego szańca. Echa Wojen Szwedzkich w ludowych podaniach historycznych i mikrotoponimii na obszarze dawnych ziem pruskich. *Pruthenia* 4: 241–286.
- Łukomiak, K.
2016. Zamykanie pomieszczeń w późnośredniowiecznych siedzibach mieszkalno-obronnych na podstawie źródeł archeologicznych, [w:] K. Marinow, K. Szadkowski, K. Węgrzyńska (red.), *Varia Mediaevalia. Studia nad średniowieczem w 1050. Rocznice Chrztu Polski*: 141–154. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. DOI: 10.18778/8088-325-3.14
- Madyda-Legutko, R.
1983. Próba rekonstrukcji pasów z metalowymi częściami na obszarze środkowoeuropejskiego Barbaricum w okresie wpływów rzymskich i we wczesnej fazie okresu wędrówek ludów. *Przegląd Archeologiczny* 31: 91–133.
- Malinowski, T.
2000. O roli krzemienia u niektórych społeczności epok metali. *Przegląd Archeologiczny* 48: 127–139.
- Marciniak-Kajzer, A.
2018. Gródki stożkowe czy zamki typu motte. *Archaeologia Historica Polona* 26: 59–70.
- Marcinkowski, M.
2013. Cechy obce i lokalne w średniowiecznej i nowożytniej ceramice elbląskiej. Zarys problematyki na podstawie wybranych przykładów. *Archaeologia Historica Polona* 21: 239–255. DOI: 10.12775/AHP.2013.011
- Michalik, P.
2007. *Późnośredniowieczne i wczesnonowożytnie noże z zamku w Pucku*. Światowit Supplement Series P: Prehistory and Middle Ages 15, Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Michałowski, A.
2004. Łyżki gliniane z okresu przedrzymskiego z terenów Europy Środkowej, [w:] H. Machajewski (red.), *Kultura jastorfska na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej*: 123–160. Poznań: Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich Oddział w Poznaniu, Instytut Prahistorii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Misiewicz, K. i W. Małkowski
2013. Badania nieinwazyjne na stanowisku 4 w Borecznie, woj. warmińsko-mazurskie w 2012 roku, [w:] Z. Kobyliński (red.) *Grodziska Warmii i Mazur 1. Stan wiedzy i perspektywy badawcze*: 413–421. Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 2. Warszawa-Zielona Góra: Wydawnictwo Fundacji Archeologicznej.
- Mogielnicka-Urban, M.
1984. *Warsztat ceramiczny w kulturze łuzycyckiej*. Wrocław: Ossolineum.
- Mroczek, R.
2007. Późnośredniowieczne zabytki ruchome z badań na dziedzińcu głównym Pałacu pod Blachą. *Kronika Zamkowa* 1–2(53–54): 39–90.
- Nadolski, A. i M. Lewandowski
1990. Rozdział 3: broń strzelcza, [w:] A. Nadolski (red.), *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1350–1450*: 143–153. Łódź: Polska Akademia Nauk.
- Nowakowski, P.
2003. W sprawie datowania munsztuków z ziem polskich. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 51/: 41–48.
- Nowakowski, W.
1983. *Kultura bogaczewska na Pojezierzu Mazurskim od schyłku późnego okresu przedrzymskiego do starszej fazy późnego okresu wpływów rzymskich. Próba analizy chronologiczno-kulturowej*. Maszynopis.
2001. Żelazne zapinki kuszowate z podwiniętą nóżką w europejskim Barbaricum. *Wiadomości Archeologiczne* LIV: 129–146.
- Oakeshott, E.
1998. *The sword in the age of chivalry*. Woodbridge: The Boydell Press.

- Okulicz, J.
1973. *Pradzieje ziem pruskich od późnego paleolitu do VII w. n.e.* Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Ośrodek Badań Naukowych imienia Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie.
- Okulicz, Ł.
1970. *Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich we wczesnej epoce żelaza.* Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Oniszczyk, A.
2013. *Życie odbite w naczyniu. Konsumpcja luksusowa i codzienna w Gdańsku w XVII–XIX wieku na podstawie naczyń ceramicznych z terenu Centrum Dominikańskiego i kwaterału Długi Targ–Powroźnicza. Tom I.* Warszawa.
- Ossowski, W.
2010. *Przemiany w skutnictwie rzeczonym w Polsce. Studium archeologiczne.* Gdańsk: Centralne Muzeum Morskie w Gdańsku.
- Pazda, S.
1995. Osada wczesnośredniowieczna na stanowisku nr 8 w Radłowicach gm. Domaninów, woj. wrocławskie. *Acta Universitatis Wratislaviensis, Studia Archeologiczne* 26: 209–245.
- Petelski, K. i A. Gondek
2003. *Objaśnienia do Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski. 1:50.000. Arkusz Dobry (96).* Warszawa: Państwowy Instytut Geologiczny.
- Petraszko, M. i A. Wakar
1987a. Prusowie, [w:] A. Wakar (red.), *Bartoszyce. Z dziejów miasta i okolic*, 30–44. Olsztyn: Wydawnictwo Pojezierze.
1987b. Z dziejów wsi, [w:] A. Wakar (red.), *Bartoszyce. Z dziejów miasta i okolic*, 243–353. Olsztyn: Wydawnictwo Pojezierze.
- Pikies, R.
2014. *Objaśnienia do Szczegółowej Mapy Geologicznej Polski. 1:50.000. Arkusz Ostróda (176).* Warszawa: Państwowy Instytut Geologiczny.
- Pospieszny, Ł. i M. Jakubczak
2019. Datowanie bezwzględne cmentarzyska w Kosyniu, [w:] J. Sobieraj (red.), *Początki epoki brązu na Warmii i Mazurach w świetle analiz specjalistycznych*: 133–142. Olsztyn: Muzeum Warmii i Mazur.
- Purowski, T.
2008. Wyniki badań wykopaliskowych osady obronnej w Tarławkach, pow. węgorzewski. *Wiadomości Archeologiczne* LX: 335–360.
- Puziuk, J. i A. Tyniec
2013. Żelazny topór z ul. Miodowej w Krakowie-Kazimierzu. *Materiały Archeologiczne* 39: 155–158.
- Půlpánová-Reszczyńska, A.
2016. New materials from the Migration Period discovered in Zamiechów, site no. 1 in South-Eastern Poland. *Acta Archaeologica Carpathica* 51: 145–167.
- Rabiega, K., F. Welc, R. Solecki i B. Nowacki
2021. Wyniki badań na stanowisku Wysoka Wieś, stan. 8, pow. ostródzki, [w:] R. Solecki (red.), *Interdyscyplinarne badania wielofazowych osiedli obronnych z Pojezierza Iławskiego i Garbu Lubawskiego*: 71–90. *Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie* 18. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.
- Rabiega, K., F. Welc, R. Solecki, B. Nowacki i J. Wysocki
2021. Wyniki badań na stanowisku Radomno, stan. 1, pow. nowomiejski, [w:] R. Solecki (red.), *Interdyscyplinarne badania wielofazowych osiedli obronnych z Pojezierza Iławskiego i Garbu Lubawskiego*: 43–70. *Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie* 18. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.
- Radkowski, J. i J. Wysocki
2016. Wstęp do problematyki gródków stożkowatych z terenu średniowiecznego państwa zakonu krzyżackiego, znajdujących się na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Grodziska Warmii i Mazur 2. Nowe badania i interpretacje*: 295–385. *Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie* 7. Warszawa: Instytut Archeologii UKSW, Fundacja Res Publica Multiethnica.
- Rulewicz, M.
1984. Tymczasowe wyniki badań archeologicznych na podzamczu w Szczecinie, prowadzonych w latach 1975–1978. *Sprawozdania Archeologiczne* 36: 151–165.
- Rutyna, M.
2017. Strużyna, st. 21: znaleziska, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur 2*: 79–88. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
- Rutyna, M. i J. Wysocki
2017. Iława, st. 33: badania archeologiczne, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur 1*: 315–324. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.

- Sachenbacher, P.
1993. Völkerwanderungszeitliche Gräber bei Mühlhausen/Thüringen. Zu einigen ausgewählten Problemen des Grabbrauchs und der Grabberaubung anhand neuer Gräber von Ammern, Ldkr. Mühlhausen. *Alt-Thüringen* 27: 153–198.
- Schiffer, M.B.
1986. Radiocarbon Dating and the „Old Wood” Problem: The Case of the Hohokam Chronology. *Journal of Archaeological Science* 13: 13–30.
- Shiroukhov, R.
2015. Contacts between Prussians and Curo-nians in the 11th-early 13th centuries, according to the archaeological data, [w:] S. Wadył, M. Karczewski i M. Hoffmann (red.), *Materiały do archeologii Warmii i Mazur 1*: 255–273. Warszawa-Białystok: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego i Instytut Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku.
- Siczek, Ł.
2016. Gwoździe jako zabytek archeologiczny. Materiały z badań zamku Chojnik. *Śląskie Sprawozdania Archeologiczne* 58: 165–179.
DOI: 10.17427/SSA16009
- Skrobot, W.
2015. Antropologia przestrzeni, [w:], D. Gałązka, D. Skrobot i A. Szarzyńska (red.), *Wzgórza Dylewskie. Geologia, krajobraz, antropologia przestrzeni.* : 109–192. Olsztyn: Wydawnictwo Mantis.
- Solecki, R.
2017. „Sprawozdanie z archeologicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 2017 roku na obszarze leśnym w granicach Leśnictwa Śródziejrze (nr wydzielenia leśnego 189 a-00) w granicach administracyjnych wsi Winiec gm. Miłomłyn (działka ewidencyjna nr 3189)”. Raport w archiwum WUOZ w Olsztynie, Delegatura w Elblągu.
2021. (red.) *Interdyscyplinarne badania wielofazowych osiedli obronnych z Pojezierza Hławskiego i Garbu Lubawskiego*. Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 18. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.
- Solecki, R., F. Welc i B. Nowacki
2019. Wyniki badań archeologicznych osiedla obronnego z wczesnej epoki żelaza w Wysokiej Wsi, powiat ostródzki, stanowisko 7. *Wiadomości Archeologiczne* LXX: 196–202.
DOI: 10.36154/wa.70.2019.10
2021. Wyniki badań na stanowisku Wysoka Wieś, stan. 7, pow. ostródzki, [w:] R. Solecki (red.), *Interdyscyplinarne badania wielofazowych osiedli obronnych z Pojezierza Hławskiego i Garbu Lubawskiego*: 91–105. Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 18. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.
- Solecki, R. i J. Wysocki
2017a. Tątlawki, st. 2: położenie grodziska i jego forma, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur 2*: 111. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
- 2017b. Wieprz, st. 20: położenie grodziska i jego forma, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Katalog grodzisk Warmii i Mazur 2*: 243–244. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Fundacja Res Publica Multiethnica.
- Solon, J., J. Borzyszkowski, M. Bidłasik, A. Richling, K. Badora, J. Balon, T. Brzezińska-Wójcik, Ł. Chabudziński, R. Dobrowolski, I. Grzegorzczak, M. Jodłowski, M. Kistowski, R. Kot, P. Krąż, J. Lechnio, A. Macias, A. Majchrowska, E. Malinowska, P. Migoń, U. Myga-Piątek, J. Nita, E. Papińska, J. Rodzik, M. Strzyż, S. Terpiłowski i W. Ziaja
2018. Physico-geographical mesoregions of Poland: Verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data. *Geographia Polonica* 91/2: 143–170.
DOI: 10.7163/GPol.0115
- Sowiński, T.
2014. *Przewodnik. Śladami Herkusa Monte. Śladami tajemnic poligonu Stablack. Ścieżki dydaktyczno-historyczne w gminie Górowo Hławskie*. Górowo Hławskie: Wydawnictwo Regionalista.
- Strunk, H.
1931. Flurnamen und Vorgeschichte. *Altpreussische Forschungen* 8: 1–45.
- Szałamacha, B. i B. Trzmiel
2006. *Objaśnienia do szczegółowej mapy geologicznej Polski. 1:50.000. Arkusz Morąg (135)*. Warszawa: Państwowy Instytut Geologiczny.
- Szczepański, S.
2009. Płyta grobowa Johannesesa von Schönaich z kościoła Podwyższenia Krzyża Św. w Borecznie (rozważania nad „Skamieniałym Rycerzem” i rodem von Schönaich). *Studia Angerburgica* 15: 78–91.

2013. „Wykopaliska” w archiwach – archeologia archiwalna na przykładzie wybranych stanowisk Pojezierza Iławskiego, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Grodziska Warmii i Mazur 1. Stan wiedzy i perspektywy badawcze*: 233–252, *Archaeologica Hereditas*. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 2. Warszawa-Zielona Góra: Wydawnictwo Fundacji Archeologicznej.
2016. *Pomezania pruska. Dzieje osadnictwa w XIII–XV wieku*. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego.
- Szymański, P.
2013. *Z badań nad chronologią i zróżnicowaniem kulturowym społeczności Mazur w późnej starożytności i u progu wczesnego średniowiecza*. Światowit Supplement Series B: Barbaricum 9. Warszawa: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Świętosławski, W.
2008. Późnośredniowieczne militaria z reliktyw wieży w Jemiołkowie koło Olsztynka. *Acta Militaria Mediaevalia* 4: 189–198.
- Thielen, P. G.
1958. *Das grosse Zinsbuch des Deutschen Ritterordens (1414–1438)*. Marburg: N.G. Elwert Verlag.
- Trzeciecki, M., M. Auch i K. Stańczuk
2020. *Grodzisko Piotrówka w Radomiu w świetle badań archeologicznych 2010–2013. Część I: stratygrafia i chronologia*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Fundacja Przyjaciół Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.
- Wadył, S.
2017a. Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na grodzisku zwanym „Okrażła Góra” w Pasymiu, pow. Szczytno, stan. 1 w roku 2017. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 4(298): 717–724.
2017b. Grodzisko w Porębkach, pow. Kętrzyn, stan. 3. Wstępne wyniki badań wykopaliskowych. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 4(298): 725–732.
2019. Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na grodzisku zwanym „Okrażła Góra” w Pasymiu, pow. Szczytno, stan. 1 w roku 2018. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1(303): 153–161.
2020. Wallewona finally found? Stronghold in Porębek in the latest excavations, [w:] A. Dobrosielska, A. Pluskowski i S. Szczepański (red.), *Homini, qui in honore fuit. Księga pamiątkowa poświęcona śp. Profesorowi Grzegorzowi Białuńskiemu*: 165–192. Olsztyn: Oficyna Wydawnicza Pruthenia.
- Wadył, S. i J. Łapo
2018. Wyniki badań sondażowych na grodzisku w Perłach, gm. Węgorzewo, stan. 1 (AZP 13-72), [w:] S. Wadył, M. Karczewski i M. Hoffmann (red.), *Materiały do archeologii Warmii i Mazur. Tom 2*: 377–385. Warszawa-Białystok-Olsztyn: Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, Wydział Historyczno-Socjologiczny Uniwersytetu w Białymstoku, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Wadył, S. i K. Martyka
2019. Nowy element układanki. Wczesnośredniowieczne grodzisko w Bornitach koło Pieniężna. *Slavia Antiqua* 60: 75–93. DOI: 10.14746/sa.2019.60.4
- Wadył, S., K. Martyka i D. Malarczyk
2018. Wczesnoabbasydzkie dirhamy z nowo odkrytego grodziska w Bornitach koło Pieniężna. *Wiadomości Numizmatyczne* 62/1–2(205–206): 129–143. DOI: 10.24425/wn.2018.125040
- Waluś, A.
1992a. Zabytki metalowe kultury lateńskiej z Rembielina, woj. ostrołęckie, [w:] J. Okulicz-Kozaryn i W. Nowakowski (red.), *Studia z archeologii ludów barbarzyńskich z wybrzeży Bałtyku i Dorzecza Wisły*: 89–101. Barbaricum 2. Warszawa: Wydawnictwo i drukarnia Tokawi.
1992b. Cmentarzysko kurhanowe w Piórkowie, woj. elbląskie, w świetle prac wykopaliskowych przeprowadzonych w latach 1984–1987. *Światowit Supplement Series B: Barbaricum* 2: 39–52.
2014. Zabytki metalowe kultury kurhanów zachodniobałtyjskich wczesnej epoki żelaza. *Światowit Supplement Series B: Barbaricum* 10: 9–197.
- Ward-Perkins, J.B.
1993. *London Museum Medieval Catalogue 1940*. Londyn: Museum of London.
- Wasilewska, J.
2016. Szkaplerz – ikonografia przedstawień. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 105: 329–343.
- Welc, F.
2020. „Rozpoznanie za pomocą georadaru (GPR) i metody magnetycznej stanowisk: Augamy, Woryny, Leśnictwo Orsy (Góra Zamkowa) oraz Wiewiórki”. Sprawozdanie w archiwum Instytutu Archeologii UKSW w Warszawie.
- Welc, F., J. Nitychoruk, R. Solecki, K. Rabiega i J. Wysocki
2018. Results of integrated geoarchaeological prospection of unique iron age hillfort located on Radomno Lake island in north-eastern Poland. *Studia Quaternaria* 35/1: 55–71.

- DOI: 10.2478/squa-2018-0004
- Wołągiewicz, R.
1993. *Ceramika kultury wielbarskiej między Bałtykiem a Morzem Czarnym*. Szczecin: Muzeum Narodowe.
- Wólkowski, W.
2013. Architektura zamku w Beżławkach, [w:] A. Koperkiewicz (red.), *Beżławki: ocalić od zniszczenia : wyniki prac interdyscyplinarnych prowadzonych w latach 2008–2011*: 109–118. Gdańskie Studia Archeologiczne. Seria Monografie 2. Gdańsk: Instytut Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Gdańskiego.
- Wrześciński, J.
1989. Cmentarzysko szkieletowe w Dziekanowicach, gm. Łubowo, st. 2. *Studia Lednicke* 1: 103–146.
- Vlierman, K.
1996. *„...Van Zintelen, van Zintelroeden ende Mosen...’ Een breekmethode als hulpmiddel bij het dateren van scheepswrakken uit de Hanzetijd*. Scheepsarcheologie I, Flavoberecht 386. Lelystad: Nederlands Instituut voor Scheeps- en Onderwater Archeologie.
- Zawadzki, P.
2020. *Prace archeologiczne na obszarze dawnego Stalagu VIII A; Dz. nr 306/3, obręb Koźlice, AM-1, gm. Zgorzelec, woj. dolnośląskie. 2018-2019. Sprawozdanie*. Fundacja Łużyce wczoraj i dziś.
- Zielonka, B.
1955. Materiały z osiedla obronnego kultury łużyckiej w miejscowości Kamieniec, pow. Toruń. *Wiadomości Archeologiczne* XXII/2: 158–174.
- Żórawska, A.
2002. Ponownie „odkryty” grób skrzynkowy z miejscowości Prusy (Jarantowice), powiat wąbrzeski. *Światowit* IV(XLV), Fasc. B: 249–255.
- Żurek, M.
2013. Boreczno, stanowisko 4 (AZP 24-54), gm. Zalewo, woj. warmińsko-mazurskie. Analiza stratygraficzna, [w:] Z. Kobyliński (red.), *Grodziska Warmii i Mazur 1. Stan wiedzy i perspektywy badawcze*: 385–411. Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 2. Warszawa-Zielona Góra: Wydawnictwo Fundacji Archeologicznej.
2021. *Boreczno i Bałoszyce. Archeologia dworów wczesnonowożytnych w Górnych Prusach*. Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 19. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.